

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 27 juni 2022 **mevrouw Top** als getuige gehoord.

Voorzitter: Van der Lee

Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 14.47 uur.

De **voorzitter**:

Het derde verhoor van vandaag is met Susan Top. Ik vraag de griffier of hij haar binnen wil geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar haar plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Van harte welkom mevrouw Top ...

Mevrouw **Top**:

Dank u wel.

De **voorzitter**:

... in aanwezigheid van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

60 jaar gaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de gaswinning in Groningen te stoppen. We willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe publieke en private partijen samenwerkten bij de aardgaswinning. We onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade die veroorzaakt wordt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in de provincie Groningen.

U bent als secretaris van het Groninger Gasberaad jarenlang vertegenwoordiger geweest van veel burgers in Groningen en hebt de belangen van hen proberen te behartigen. In dat kader komt u hier vandaag als getuige.

Dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zult zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt mevrouw Top de belofte af.)

De **voorzitter**:

U kunt weer gaan zitten. U staat nu onder ede. Het verhoor met u zal worden afgenomen door Stieneke van der Graaf en mijzelf. Judith Tielen zal mogelijk aan het einde ook nog een aantal vragen aan u stellen.

Mevrouw **Top**:

Prima.

De **voorzitter**:

Dan gaan we van start.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Mevrouw Top, u was in 2014 en 2015 betrokken bij de dialogtafel, waar de overheidsorganisaties, NAM en de maatschappelijke organisaties samen over de gevolgen van de gaswinning spraken. Daarna bent u, vanaf 2015 tot oktober 2021, secretaris geweest van het Groninger Gasberaad. Het Gasberaad treedt op als collectief van maatschappelijke organisaties om ervoor te zorgen dat de betrokkenheid van bewoners en organisaties maximaal is bij het opstellen en uitvoeren van alle plannen en activiteiten rondom schade, versterking en perspectief voor Groningen. Dat is een lange tijd en u weet ongelofelijk veel, maar vandaag willen we het met u hebben over een paar zaken: de schadeafhandeling, de rol van schade-experts, de versterking, de invloed die het Gasberaad heeft, de vele regelingen en instanties en maatwerk en de bewoners centraal.

Maar voordat we daaraan toekomen, het volgende. We hebben vandaag gesprekken gevoerd met de heren De Muinck en Nijhoff, mensen die u ook kent. U heeft de verhoren ook gevolgd. We hebben ook gehoord dat u soms van grote betekenis bent geweest in de persoonlijke levens van mensen. Dat

hebben we vandaag ook gehoord tijdens de verhoren. In hoeverre zijn hun ervaringen nou representatief voor de mensen in Groningen?

Mevrouw **Top**:

Meer representatief dan je zou willen, denk ik. Wat beide heren vanochtend, de heer Nijhoff vanmiddag, denk ik hebben laten zien is dat het hen persoonlijk enorm geraakt heeft en dat zij ... Voor meneer heer Nijhoff geldt dat in het bijzonder. Ik heb me gewoon zorgen om hem gemaakt, omdat hij er bijna aan onderdoor ging. Eerlijk gezegd heb ik veel te veel van dit soort gevallen gezien de afgelopen jaren. Ik heb veel contact gehad met mensen over wie ik mij in de loop van de jaren echt zorgen ging maken. Dat is heel heftig en meneer Nijhoff is daarin geen uitzondering.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Wat deed u als die gevallen bij u bekend waren?

Mevrouw **Top**:

Nou ja, ik ben zelf geen maatschappelijk werker of iets dergelijks, maar je komt wel een beetje terecht in de rol van in ieder geval klankbord. Bellen: "Vertel het verhaal nog een keer. Ik begrijp het." Als het echt ernstig was, zorgden we wel dat er iets van hulp of ondersteuning omheen kwam. Maar ik moet u wel zeggen dat het gewoon bijna overslaat. Je ziet bij deze mensen ... Ik denk dat een van de meest vervelende emoties onmacht is, de pure machteloosheid, het gewoon niet meer weten. Maar datzelfde gevoel kreeg ik natuurlijk ook. Ik heb heel veel van deze mensen jaren geleden leren kennen als hele stabiele, nuchtere en redelijke mensen. In de loop van de jaren zag ik ze gewoon verbitterd raken, boos worden, verdrietig, geëmotioneerd. Het werden gewoon andere mensen. Soms zeiden ze ook: ik word gewoon een minder leuk mens. Dat vond ik heel ingewikkeld. Je staat erbij, je ziet het gebeuren. Ik probeerde om daar iets aan te doen. In zo'n individuele situatie kon ik uiteindelijk ook zo verschrikkelijk weinig doen. Die frustratie die zij opliepen, liep ik op een gegeven moment natuurlijk ook op. Dat is een heel naar, machteloos, onmachtig gevoel. Je staat erbij en kijkt ernaar. Er is zo verschrikkelijk weinig wat je op dat moment daadwerkelijk kunt doen, behalve luisteren, geduld hebben, oppeppen, moed inpraten. Maar meer dan dat was het vaak niet, en dat is pittig.

De rechtbank zei op een gegeven moment tegen meneer Nijhoff, vlak voor het schikkingsvoorstel: meneer Nijhoff, wilt u gerechtigheid of wilt u gelukkig worden? Ik vond dat een hele heftige vraag, eigenlijk. Maar het was ook wel

een beetje de kern. Ik heb zo veel mensen zien worstelen met precies die vraag: wat is het ons nog waard om door te vechten? In de overtuiging dat je gelijk hebt, in de overtuiging dat je er recht op hebt, in de overtuiging dat je iets misdaan wordt. Maar daarvoor is een zodanig gevecht nodig, dat ook zo lang duurt en zo veel kost, dat ik heel veel mensen die afweging heb zien maken: wat is het ons nog waard, ten koste van wat gaan we ons recht nog halen? Ik kan u verzekeren dat heel veel mensen de afweging maken: het is het ons niet meer waard. Die nemen hun verlies, laten het erbij zitten en stoppen met de procedure. Ze gaan zelf geld investeren of houden ermee op. Dat is heel pijnlijk. Ik denk dat die rechter dat wel scherp gezien heeft, maar zo zou het niet moeten zijn. Het een kan niet zonder het ander. Een Groninger is niet gelukkig zonder gerechtigheid. Dat is wat er aan de hand is.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ik denk dat we hier straks nog verder over door zullen spreken.

Mevrouw **Top**:

Ongetwijfeld.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ja. Laten we beginnen bij het Groninger Gasberaad. Kunt u ons vertellen hoe dat is ontstaan en hoe u daarbij betrokken bent geraakt?

Mevrouw **Top**:

Dat is eigenlijk vrij simpel. Dat kwam vanuit de dialoogtafel. U refereerde daar al even aan. Dat begon in 2014, begin 2014. Ik was daar meteen bij, als staf, ondersteuning, van de voorzitters. Er zaten ook maatschappelijke organisaties in de dialoogtafel. Destijds waren het denk ik vijf of zes verschillende organisaties, die eigenlijk allemaal als losse organisatie aan die tafel zaten en elkaar in de eerste bijeenkomsten niet kenden, maar in de loop van de periode aan die dialoogtafel steeds meer gezamenlijk gingen optrekken, als blok. Zij zaten daar aan tafel als wat kleinere, middelgrote maatschappelijke organisaties samen met grote bedrijven als de NAM, maar ook het ministerie en de provincie. Zij hadden elkaar heel erg nodig om zich gezamenlijk voor te kunnen bereiden en ook een beetje op niveau aan die tafel te kunnen zitten. Toen die dialoogtafel ophield, besloten de maatschappelijke organisaties om wel gezamenlijk het gesprek te blijven voeren. Dat is eigenlijk het begin geworden van het Groninger Gasberaad. Later is dat nog uitgebreid. Intussen zitten er veel meer organisaties bij dan destijds bij de dialoogtafel.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Wat was het grote doel van het Gasberaad, als u dat zou omschrijven? Wat was jullie missie?

Mevrouw **Top**:

Het grote doel van het Gasberaad? In feite het behartigen van de belangen van de inwoners en ook heel sterk van de regio. De maatschappelijke organisaties die daar in zaten, waren ook organisaties als Natuur en Milieufederatie en cultureel erfgoed. Zij maakten zich heel veel zorgen over de ontwikkeling van het gebied als zodanig. Het ging ook heel erg over perspectief, maar binnen het Gasberaad was wel vrij breed gevoeld, was de consensus, dat je pas echt goed over de toekomst en het perspectief kon nadenken en met elkaar in gesprek kon gaan op het moment dat de basis op orde is. Iedereen was wel van mening dat de shadeafhandeling en de versterking voor de particulieren, voor de inwoners, eerst op de rails moesten staan, voordat dat stuk aan de orde kwam. Ik denk niet dat wij destijds gedacht hadden dat wij daar op dit moment nog steeds niet aan toe zouden zijn gekomen. Toen was het idee: als dit goed geregeld is, dan willen we ook heel sterk kijken naar hoe we Groningen verder de toekomst in kunnen helpen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Wat was uw rol als secretaris daarbij?

Mevrouw **Top**:

Wat ik al schetste: dit ging over allerlei maatschappelijke organisaties die natuurlijk hun eigen dagelijkse kerntaken hebben en vaak al heel druk daarmee zijn. Ik had een klein stafje, een paar collega's. Daar moet u zich niet heel veel van ... Het waren topcollega's, maar het waren er niet vreselijk veel. Ik denk drie, drieënhalf gemiddeld. Af en toe konden we wat meer ruimte hebben. Wij volgden het dossier op de voet voor die maatschappelijke organisaties en zorgden dat zij van de relevante ontwikkelingen op de hoogte bleven, zonder dat ze zelf alles hoefden te lezen, hoefden bij te houden en hoefden na te gaan. Als wij vergaderingen hadden ... In de beginjaren hadden we bijvoorbeeld structureel een maatschappelijke stuurgroep. Een overleg met de Nationaal Coördinator bereidden wij voor. Zo'n overleg en de agenda bespraken we dan met elkaar. Dat brachten we dan in de maatschappelijke stuurgroep in. Het was heel erg het faciliteren van de maatschappelijke organisaties om een beetje goed beslagen ten ijs te komen

en een beetje op vlieghoogte te blijven, om een beetje bij te blijven op dat dossier, waarin verschrikkelijk veel gebeurde.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Kunt u ons duidelijk maken welke maatschappelijke organisaties deel uitmaakten van het Gasberaad? Ik denk dat dat voor het gesprek verhelderend is.

Mevrouw **Top**:

Ja, om er een beetje een beeld van te krijgen, is dat misschien wel zo handig. Ik noemde er net al even een aantal. Eentje van het eerste uur was bijvoorbeeld Groninger Dorpen. Dat is een stichting die contacten heeft met allerlei dorpsbelangen. U kunt zich voorstellen dat die daar veel belang bij hebben. Dat is echt een belangrijke partner. We hebben daar ondernemers in zitten; mkb, VNO-vertegenwoordiging. De boeren zitten erbij; LTO. Ik noemde al even cultureel erfgoed. Het was een beetje sectoraal opgebouwd. Er zat één organisatie uit die sector aan tafel, maar vaak hadden ze wel weer hun eigen achterban binnen die sector, om het maar zo te zeggen. Later is daar ook het Platform Kerk en Aardbeving bij aangesloten. Ik vergeet nu natuurlijk partijen ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

We krijgen een goede indruk.

Mevrouw **Top**:

Maar het gaat er even om dat het een heel breed samengestelde groep was. De vakbonden zaten erbij. Dat was natuurlijk wel heel mooi, want dat waren allemaal organisaties die ook in het gebied zelf aan het werk waren, met de voeten in de klei. Hun werknemers waren daar ook aan het werk, dus zij krijgen vanuit heel veel verschillende hoeken heel veel mee van wat daar gebeurde in de dagelijkse praktijk. Daar zat ook ontzettend veel informatie. Zij konden dingen ook al heel snel zien aankomen, van: dit gaat mis. Ik denk dat het een club was, en nog steeds is, van heel grote waarde. Ik heb weleens gezegd: het is goud waard dat je zo'n groep inhoudelijk gedreven mensen die in de haarvaten van de samenleving zitten, hier hebt om gebruik van te maken.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zei het zo-even al: verschillende organisaties, verschillende achterban,

verschillende sectoren ook waarin ze werkzaam zijn. Was het gemakkelijk om tot een gezamenlijk standpunt te komen?

Mevrouw **Top**:

Eerlijk gezegd, ja. Dat is misschien best verrassend, want het zijn niet altijd natuurlijke partners, om maar zo te zeggen. Maar als het ging over de gaswinning in Groningen en met name de schadeafhandeling, de versterking en alles wat daarbij kwam kijken, al die enorme regelingen, was er een grote eensgezindheid binnen die groep, altijd. Dat had denk ik heel erg ermee te maken dat deze mensen van heel dichtbij allemaal zagen wat er gebeurde en wat voor impact dat had op de inwoners, maar ook op het gebied. Dat leverde eigenlijk altijd wel een behoorlijk grote eensgezindheid op, ja. Ik kan me niet heugen dat we echt enorme interne discussies over dat soort zaken hebben moeten voeren, nee.

De **voorzitter**:

Een van de kwesties waar u veel met elkaar over sprak was de schadeafhandeling. Ik zou daar nog graag even met u op in willen zoomen. Wanneer u in 2014 betrokken raakt bij de dialoogtafel, is er ook al discussie over de schadeafhandeling door de NAM. Kunt u ons meenemen in hoe er toen werd gesproken over die schadeafhandeling, ook door bewoners, door gedupeerden?

Mevrouw **Top**:

Nou, dat was een regelrechte ramp. De schadeafhandeling stond echt in brand, toen al. Daar was heel veel onvrede over. Dat lag ook heel erg aan de "de slager keurt zijn eigen vlees"-gedachte. Dat stond iedereen verschrikkelijk tegen. Maar het kwam ook door de rapporten die er op dat moment verschenen van door de NAM ingehuurde experts. Daar zat heel veel frustratie en heel veel onvrede. Dat was eigenlijk wel een van de thema's die vanaf dag één hoog op de agenda van de dialoogtafel stonden, ja.

De **voorzitter**:

Kunt u zich nog goede voorbeelden herinneren om dat te illustreren?

Mevrouw **Top**:

Waarom dat zo ...?

De **voorzitter**:

Waarom de frustratie zo hoog was?

Mevrouw **Top**:

Ja, ik heb wel een wereld van voorbeelden. Ik denk dat het ergste was dat er mensen bij de gedupeerden aan de deur kwamen met een houding van: nou mevrouw, u had schade gemeld; wij zullen weleens even kijken of dat ook daadwerkelijk aan de orde is. Dat zet zo veel kwaad bloed. U hoorde net meneer Nijhoff daar al even over. Vervolgens kregen ze rapporten thuis waarin stond: ja, u beweert dat wel, maar het is gewoon achterstallig onderhoud. Of: daar is gewoon een keer een boom gekapt of een sloot gedempt; noem het allemaal maar op. Mensen voelden zich zo niet serieus genomen. Ze vertaalden dat ook naar: wij worden hier gewoon voor leugenaars uitgemaakt. Als ik schade meld, bevingsschade meld, mijnbouwschade meld, dan is dat omdat ik weet dat dat ontstaan is nadat die bevingen begonnen zijn en niet omdat ik tien jaar geleden jaar een boom ... Ik noem maar even wat, hè. De houding was echt een veelgehoorde frustratie in het gebied. Die rapporten waren soms bijna hilarisch. Je moest dan een contra-expert inhuren, die dan eindeloos aan het werk moest. Het was heftig.

De **voorzitter**:

U vertelde al even over de dialoogtafel. Die was eigenlijk voortgekomen uit een advies van volgens mij ...

Mevrouw **Top**:

De commissie-Meijer, jazeker.

De **voorzitter**:

... de commissie-Meijer, waarin ook een dialoog was tussen de NAM, de overheden en maatschappelijke organisaties.

Mevrouw **Top**:

Ja.

De **voorzitter**:

Werd er in dat kader ook al gesproken over de wijze waarop de NAM de schade afwikkelde?

Mevrouw **Top**:

Jazeker werd daarover gesproken. Daar is heel veel over gesproken. De dialoogtafel is vrij snel gaan werken met twee stuurgroepen. Een daarvan was de stuurgroep "drieslag", zoals wij dat noemden. Dat was: schade, versterken en verduurzamen. Omdat toen al de overtuiging was van het grootste deel van de mensen daar aan tafel dat dat eigenlijk één operatie zou moeten zijn, dus dat je dat in één keer zou moeten doen. Daar is vrij intensief, veel en vaak overlegd. Ik weet dat de NAM daar ook bij zat. Wij hadden elke twee weken wel weer een lijstje van voorbeelden bij ons, van: dit zijn de rapporten die jullie wel allemaal doorsturen. U moet zich voorstellen dat daar een of andere programmamanager of directeur zat, die natuurlijk wel voor zijn experts stond, maar af en toe ook met zijn mond vol tanden stond als hij bij ons in de vergadering weer geconfronteerd werd met "vind je dit normaal, vind je dat normaal?" Dat werd toch wel een beetje afgedaan als incidenten. Maar ze stonden er wel voor open om het gesprek aan te gaan.

De **voorzitter**:

Gaven ze, gaf in dit geval de NAM, ook inzicht in volgens welk schadeprotocol er op dat moment gewerkt werd?

Mevrouw **Top**:

Er was een schadeprotocol op enig moment, met een mooi kaartje erin met ook contouren, een blauwe en een rode lijn. De procedure was daarin beschreven, van hoe je dat kon melden en wat er vervolgens ging gebeuren. Dat soort dingen. We hebben aan de dialoogtafel met elkaar besloten: dat willen we eigenlijk wel evalueren, want er is veel onvrede over; het werkt niet echt lekker. We hebben daar nog een bureau voor ingehuurd. We hebben ook -- dat hebben we eigenlijk zelf gedaan -- een soort programma van eisen gemaakt, van: hoe zou voor ons een schadeafhandelingsproces er idealiter uitzien? Dat hebben we vrij ver uitgewerkt, inclusief ...

De **voorzitter**:

Nam de NAM dat over?

Mevrouw **Top**:

Nou, tegelijkertijd speelde die discussie al. NAM vond het ook allemaal wel heel vervelend, een heel gedoe. Het is een olieboer, dus op zich waren zij ook niet van dit soort particuliere schadeafhandeling. Zij stonden er ook wel voor open om dat uit te gaan besteden. Dus: een uitvoeringsorganisatie,

onafhankelijk. Daar waren al gesprekken over. De NAM stond daar welwillend tegenover. Ik denk dat het ze ook gewoon over de schoenen liep. Ze hadden intussen mensen van pensioen teruggehaald om de telefoon te bemannen, want op dat moment groeide het aantal schademeldingen enorm.

De **voorzitter**:

En dit leidde tot de oprichting van ...

Mevrouw **Top**:

Uiteindelijk leidde dit tot het Centrum Veilig Wonen. Of "uiteindelijk" ... In hetzelfde jaar waarin de dialoogtafel begonnen is, is dat al zo gegaan. Maar wat heel jammer was, was dat de dialoogtafel bij de opzet en de selectie van dat Centrum Veilig Wonen, dat het uiteindelijk werd, niet of nauwelijks betrokken is geweest. Dat zette al weer heel veel kwaad bloed. Dat was gewoon heel frustrerend, want wij wilden het met elkaar gewoon gaan doen en zo goed mogelijk.

De **voorzitter**:

En wie waren er wel betrokken bij de oprichting?

Mevrouw **Top**:

Alleen de NAM.

De **voorzitter**:

Alleen de NAM. Niet de overheid?

Mevrouw **Top**:

Voor zover ik weet niet. Achter de schermen misschien, maar in principe was het de NAM die dit hele proces zelf gedaan heeft: een tender uitgeschreven en consortia beoordeeld en daar is er één uitgekomen.

De **voorzitter**:

Maar u met elkaar aan die dialoogtafel vroeg wel "betrek ons erbij" ...

Mevrouw **Top**:

Ja, ja, ja. We hebben enorm aan de deur staan rammelen, want wij wilden dat. Het beeld van de maatschappelijke organisaties, van de voorzitters, was ook: we gaan nu met elkaar aan deze tafel gezamenlijk naar de beste oplossingen zoeken. Dit was natuurlijk een heel belangrijk onderdeel daarbinnen. Ik weet nog dat ik in het begin van die discussie zelfs weleens in Assen bij de NAM ben geweest. Dan had ik gesprekken met medewerkers

van de NAM over "hoe zou zo'n constructie er dan uit kunnen zien?", een onafhankelijke uitvoeringsorganisatie voor schade. Moet je daar een stichting of een pps-constructie voor bedenken? Wat zijn dan de voors en tegens? Hoe regel je dan de governance? Daar hebben we een heel oriënterend gesprek over gehad; allemaal op flip-overs. Dat zouden ze uitwerken en dat zouden we dan een week later verder bespreken. Maar die uitwerking heb ik nooit gekregen. Een week later, toen ik daar was, was het verhaal: nou ja, de afdeling Legal heeft ernaar gekeken en we mogen het nu niet delen. Toen heb ik mijn tas ingepakt en ben ik weggegaan. Het is daarna niet anders geworden. Ze zeiden nooit "we willen het niet", ze zeiden "het is moeilijk", "bedrijfsgeheim", "vertrouwelijk" en "we willen heus wel". Dan kregen we een geanonimiseerd scoringstabelletje, waar je niks mee kon.

De **voorzitter**:

Het Centrum Veilig Wonen is na een aanbesteding door de NAM door een private partij vormgegeven.

Mevrouw **Top**:

Ja, volledig.

De **voorzitter**:

Ja. U heeft al verteld: wij hadden graag meegepraat om het anders te doen.

Mevrouw **Top**:

Wij hadden heel graag aan tafel gezeten, ja.

De **voorzitter**:

Hoe kijkt u terug op hoe ze vervolgens te werk gingen?

Mevrouw **Top**:

Wij hebben, ondanks het feit dat het gelopen was zoals het gelopen was, bijna de eerste dag nadat bekend was welk consortium de aanbesteding had gewonnen, al met de nieuwe directie geluncht. Dat was in november. In januari zouden ze officieel beginnen. Wij hebben natuurlijk meteen geprobeerd om ons programma van eisen daar binnen te fietsen. Want hoe dan ook, wij hoopten natuurlijk toch dat deze nieuwe club het echt anders zou gaan doen en dat dit wel een kans was om echt iets te gaan veranderen. Dat is natuurlijk anders gelopen. Het leek aanvankelijk nog wel positief. Ik moet wel zeggen, toen zij opengingen en de eerste twee maanden mailtjes met "Shell NL" de deur uit deden ... Dan verlies je al hoop credits. Maar ook

daarna bleek gewoon dat ze heel erg aanzaten tegen de NAM en ook heel erg vastzaten aan de afspraken met de NAM, de interface manuals, die wij niet kenden, waardoor er eigenlijk heel weinig ruimte was om met ons een open gesprek aan te gaan over "misschien moet het wel meer die kant op". Als je daar al in alle redelijkheid toe kwam, was het verhaal: dat kunnen we niet, de ruimte hebben we niet, dat mogen we niet.

De voorzitter:

Zag u nou enig verschil tussen de NAM en de uitvoeringsorganisatie die de NAM later opzette in de vorm van Centrum Veilig Wonen als het ging om hoe men rekening hield met de belasting die het voor een gedupeerde betekent om in zo'n schadeproces mee te moeten bewegen?

Mevrouw Top:

Nou ja, dit was natuurlijk een professionelere club, zullen we maar zeggen, die hiervoor speciaal was ingericht. Ze begonnen optimistisch, positief en ook meteen met klanttevredenheidsonderzoeken en weet ik het wat. Maar de glans ging er denk ik al binnen een halfjaar, driekwart jaar vanaf, want ook zij moesten gewoon werken met dezelfde schade-experts die al in het veld bezig waren. Weet je, je kunt het aan de buitenkant nog zo leuk optuigen, maar du moment dat al die rapporten weer terugkomen bij die mensen waarin rare afwijzingen staan ... Een scheur aan de binnenkant van de muur wordt wel erkend, maar dezelfde scheur aan de buitenkant wordt niet erkend. Nou ja, noem maar op. Het was de wasmachine die te hard gedraaid had. "U heeft te hard geslagen met de squashballen": de meest idiote rapporten kwamen weer terug. Dat houd je als CVW ook niet droog. In no time lag die club dus enorm onder vuur en werd het heel moeizaam, een moeras.

De voorzitter:

Mijn collega gaat daar zo nog op door. U zei dat de afdeling Legal van de NAM had aangegeven dat de constructies die u aan de dialoogtafel bedacht had eigenlijk allemaal niet konden. Speelde die afdeling in uw waarneming later nog een rol bij het opereren van het Centrum Veilig Wonen?

Mevrouw Top:

Ik heb het vermoeden van wel, maar dat was voor ons niet per se zichtbaar. Ik refereerde er net al even aan. Wij wisten wel dat er contracten tussen CVW en NAM onder lagen, de interface manuals, een prachtig begrip. Maar wij hebben nooit gezien -- wij hebben daar wel vaak naar gevraagd -- wat

dat dan precies waren. Hoe de verhouding exact was, weet ik dus niet. Maar dat zij een directe relatie hadden en dat de NAM ook wel stevig ... Wij noemden het eigenlijk altijd in één adem: NAM/CVW. Dat was voor ons een en hetzelfde. Het waren andere gezichten en het was 40 kilometer verderop -- Assen en Appingedam -- maar daarmee had je het ook wel gehad, ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zei het al, veel schades werden niet toegekend. Er werd naar allerlei andere oorzaken verwezen. Kortom, er was heel veel onvrede over hoe de schadeafhandeling verliep. Dan wordt de schadeafhandeling door het CVW, het Centrum Veilig Wonen, op 31 maart 2017 stopgezet. Waarom gebeurde dat en wat vond u daarvan?

Mevrouw **Top**:

Ik denk dat het echt enorm aan het vastlopen was, opnieuw hè. Dus dezelfde situatie die anderhalf, twee jaar daarvoor met de NAM aan de hand was. De aantallen liepen alleen maar op. Op een gegeven moment houd je dat niet meer vol. De contra-expertises liepen alleen maar op, de procedures liepen alleen maar op. Maar het kwam toch nog best als een verrassing op dat moment: de persconferentie waarin ineens werd aangekondigd dat het stopgezet werd, het hele protocol. Ik herinner me het nog goed, het Hampshire Hotel in Meerwold. Dat was met de NCG. Volgens mij deed hij zelfs samen met het CVW deze aankondiging. Tegelijkertijd werd er overigens nog een ander nieuwsfeit naar buiten gebracht dat volledig is ondergesneeuwd door de aankondiging van het per direct stilzetten van het tot dan fungerende schadeprotocol, namelijk dat de rapporten over de schadebeoordeling in het zogenaamde buitengebied ... Dat was net buiten of rond de contour die de NAM had geschetst. Onder grote druk waren daar toch experts naartoe gegaan om te kijken of het mogelijk mijnbouwschade was. Op diezelfde dag werd bekend dat geen van die tienduizenden scheuren -- ik geloof dat er iets van 1.600 meldingen waren -- werd erkend; nul erkenning. Dat vond ik persoonlijk een minstens zo verbijsterend nieuwsfeit als het feit dat het protocol per direct werd stopgezet. Maar goed, dat laatste leverde wel weer een kans op, en dat was het positieve ervan.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U schetste net dat het voor u als een verrassing kwam dat de Nationaal Coördinator, Hans Alders op dat moment, samen met het CVW aankondigde dat het schadeprotocol werd stilgezet of dat de schadeafhandeling werd stilgezet. Jullie vertegenwoordigden de maatschappelijke organisaties. Heeft

u er ooit een verklaring voor gevonden waarom dit zo uit de lucht kwam vallen en jullie er niet bij betrokken waren?

Mevrouw **Top**:

Nee, nee. Een verklaring was wel dat het vast was gelopen, punt. Maar het was natuurlijk best wel gek om dan te zeggen: nou, we stoppen ermee. En dan? Er werd toen gezegd: binnen drie maanden ligt er een nieuw protocol. Mijn beeld was, en is, dat dat eigenlijk al wel klaarlag. Sterker nog, ik kreeg de indruk dat het eigenlijk de bedoeling was om de methode die Witteveen+Bos in het buitengebied had gehanteerd -- het was een nieuwe beoordelingsmethode, door TNO medeontwikkeld -- erin te schuiven. Maar goed, dat was voor ons natuurlijk niet acceptabel. Wij hebben het stilzetten ook beschouwd als een soort momentum en een kans om te zeggen: dan moeten we het nu ook echt goed gaan doen. Dan is het wel nu of nooit om het echt anders te gaan doen. De methode van Witteveen+Bos was voor ons überhaupt geen optie.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ik vraag hier even op door. U zegt: tegelijkertijd met het besluit om de shadeafhandeling stil te leggen wordt het nieuws naar buiten gebracht over de proef in het buitengebied dat tienduizenden schades niet worden erkend. U zegt: het protocol lag achter de schermen al klaar en het nieuwe schadeprotocol dat werd aangekondigd, zou de vorm moeten krijgen van de proef in het buitengebied.

Mevrouw **Top**:

Nogmaals, ik heb dat nooit hard bevestigd gekregen. Dat is misschien iets wat u nog scherper kunt krijgen. Dat is wel het beeld dat ik had, ook omdat er zo stellig gezegd werd: binnen drie maanden ligt er wat anders. Dat is snel. Als je zegt "we gaan het eens goed doorakkeren, we gaan de dingen anders doen", dan heb je al gauw meer tijd nodig. Ik weet nog dat in juni de minister-president voor het eerst in Groningen was. Dat was in 2017. Hij nam toen de petitie van Freek de Jonge in ontvangst. In zijn praatje zegt hij dan dat het feit dat het kabinet demissionair is, wat het op dat moment was, geen enkele belemmering hoeft te zijn voor het opstarten van een nieuw schadeprotocol. Dat bleek het uiteindelijk wel degelijk te zijn. Ik denk dat het ermee te maken had dat het beeld nog was: nou ja, een paar formaliteiten en dan hebben we het protocol gewoon weer ingevoerd. Maar de regio zette eigenlijk een voet tussen de deur en zei: "Nu willen we ook het gesprek over dat het eindelijk eens publiek wordt aangepakt. We gaan nu niet weer met

de NAM in gesprek over de zoveelste versie van een mislukking. We willen dat het naar de overheid gaat. We willen nu af van de slager die zijn eigen vlees keurt. Dit is het moment waarop dat moet gebeuren."

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Daar kom ik zo op terug. Ik vraag nog even door. Wat was er in uw ogen zo verkeerd aan die methode van Witteveen+Bos?

Mevrouw **Top**:

Dan kom je heel erg aan de techniekkant en dat is niet mijn sterkste kant, dus daar ga ik niet te veel op in. Maar het had heel erg te maken met hun benaderingswijze, van: wanneer kan iets schade zijn? Ze hadden een bepaalde kansberekeningsmethodiek: op deze plek gaan we met een model berekenen wat de kans op schade is. Daarmee hadden zij vastgesteld dat buiten die strakkere contour die de NAM had getrokken, de kans op schade dusdanig klein was dat het voldoende grond was om het af te wijzen. Wij vinden dat een veel te beperkte manier om te beoordelen of deze schade mijnbouwschade kan zijn. Daar kan ik heel veel over zeggen, maar het begint er al mee dat het gebaseerd is op een model dat er niet voor gemaakt is, zo'n trillingsmodel. Per beving ga je kijken in een statistiek of ze de grenswaarde over gaat ja of nee. Dan neem je al niet mee dat er honderden, zo niet misschien duizenden grotere en kleinere trillingen onder zo'n woning door zijn gegaan, wat al zo ontzettend veel gedaan heeft in de ondergrond dat het geleid heeft tot daling van de bodem en in sommige gevallen tot waterpeilaanpassingen, en dat dat hele samenspel van alles wat daar onder de grond gebeurt, gewoon effect heeft op funderingen en dus op woningen. Eigenlijk wordt dat met deze benaderingswijze genegeerd. Die gaat alleen maar uit van deze kansberekening. En zelfs van die kansberekening kun je nog een heleboel zeggen. Op het moment dat uit het model komt dat de kans op schade kleiner is dan 1% en dus verwaarloosbaar is, ben je met een soort voorspellende kansberekening bezig. Ik kom dan weer terug op een uitspraak van een rechter tijdens een van de rechtszaken, die ik heel mooi vond. De rechter zei: de kans dat de boom in mijn tuin door blikseminslag wegbrandt is op voorhand heel erg klein, totdat hij zwartgeblakerd in mijn tuin staat nadat er net een onweersbui met bliksem overheen is gegaan; dan is de kans een stuk groter. Het is maar net hoe je de statistiek benadert. Als je zegt "de kans is 1%" maar het in een gebied is waar duizenden of tienduizenden woningen staan, is het nog steeds heel reëel dat daar woningen met schade staan. Dit type discussies -- die zijn er overigens tot op de dag van vandaag -- zijn eigenlijk daar begonnen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Als ik zeg dat kansberekening en modellen gewoon tekortschieten in het beoordelen van de schades, heb ik het dan juist geformuleerd volgens u?

Mevrouw **Top**:

Ja, dat is wel onze overtuiging. Ik probeerde het net al uit te leggen. Wij denken dat het uiteindelijk ... Kijk, het is geen exacte wetenschap. Uiteindelijk moet je om vast te stellen waar een bepaalde scheur door is ontstaan, gewoon werken met aannames, met veronderstellingen en met de ervaring die je hebt. Je kunt dat nooit 100% nauwkeurig zeker weten. Dat bestaat gewoon niet. Het is niet hetzelfde als een coronatest doen: u heeft het wel of niet en als je de volgende test doet, komt daar hetzelfde uit. Wij hebben al die jaren ook gezien dat de verschillen in de schaderapporten enorm zijn. Dat zegt al heel erg veel in mijn overtuiging. Ik weet zeker, nog steeds, dat wanneer je tien verschillende experts naar een beschadigde woning stuurt, je gewoon tien verschillende rapporten gaat krijgen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zei het net al: de schadeafhandeling ligt stil, er moet een nieuw protocol komen. U verwoordde het net zo dat jullie het zagen als een kans om het nu ook anders te doen, om het goed te doen, om het over te dragen aan de overheid. Dan bent u vervolgens als secretaris van het Gasberaad ook betrokken bij de besprekingen met de Nationaal Coördinator Groningen, met de bestuurders uit de regio en met het ministerie van Economische Zaken over een nieuw schadeprotocol. Welke uitgangspunten vond het Gasberaad daarbij van belang voor het nieuwe schadeprotocol? Wat moest daar in zitten?

Mevrouw **Top**:

Wij wilden zo veel mogelijk af van die dramatische causaliteitsdiscussies, om het zo maar even te noemen, waar we het net over hadden. Voor ons was wel heel belangrijk dat ... Het bewijsvermoeden was inmiddels wettelijk vastgelegd. Tot op dat moment werd daar wel wat relativerend over gesproken. Er is weleens tegen mij gezegd: dat vind je nou heel belangrijk, maar het is pas aan de orde op het moment dat er een rechtszaak is; dan kan de rechter dat er misschien eens bij pakken. Maar ons beeld, onze beleving, was: nee, het is ontzettend van belang, maar dan moet je het gelijk aan de voorkant op die manier gaan inzetten. Dat betekent in feite dat je er al bij de eerste melding van uit moet gaan dat als de aard van de schade mijnbouwschade kan zijn en er op dat moment niet een evident

andere uitsluitende oorzaak is, het in feite mijnbouwschade is. Voor ons was heel belangrijk dat dat bewijsvermoeden op die manier in een nieuw protocol aan de voorkant zou gaan landen. Verder wilden we er wat ruimte in hebben. Voor ons is ook altijd aandacht en ruimte voor bijvoorbeeld schadepreventie heel belangrijk geweest. Niet alleen dichtsmeren, maar ook iets verder kijken. Constructieve schades ... Nou ja, dat waar schademelders behoefte aan hadden.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Waren die andere partijen het daarmee eens?

Mevrouw **Top**:
Nou deels. Wij hebben die gesprekken gehad in de samenstelling zoals u net schetste: NCG, ministerie en regiobestuurders. Maar toen bleek dat de vertegenwoordiger van het ministerie eigenlijk onvoldoende mandaat had om inhoudelijk die gesprekken te voeren en sowieso om een beslissing te nemen over: is het mogelijk dat we een publieke afhandeling gaan doen? Het kwam daar eigenlijk een beetje stil te liggen. Het was wachten op een nieuw kabinet om dat besluit te nemen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Wanneer was dit?

Mevrouw **Top**:
Dit zal de zomer van 2017 geweest zijn, zomer/najaar. Het was heel vervelend, want in de schadeafhandeling gebeurde op dat moment niks, behalve dan dat er nog wel meldingen waren. Wij konden ook geen kant meer op. Wij wilden niet terug naar het oude of naar een Witteveen+Bosvariant. We hebben toen met de regiobestuurders de tijd nuttig besteed door alvast een soort programma van eisen op te stellen en te zorgen dat du moment dat er groen licht kwam voor het bouwen van een publiek schadeafhandelingsprotocol, we daar goed op voorbereid waren, dat we het huiswerk gedaan hadden en dat we al een heleboel hadden liggen. Dat hebben we gedaan.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Met welke regiobestuurders kwam u daartoe?

Mevrouw **Top**:
Wilt u namen weten?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Provincie, gemeenten?

Mevrouw **Top**:

Van de provincie was het gedeputeerde Eikenaar, van de gemeenten was naar ik meen de heer Beukema erbij, de heer Hiemstra, waarnemend in Appingedam op dat moment, en volgens mij was mevrouw Van Lente daar ook nog voor een deel bij.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Wat stond er in het programma van eisen? Wat hadden jullie bedacht?

Mevrouw **Top**:

Ik kan de exacte ... Het waren vier grote ... Nou ja, weet je, de gedupeerde centraal, causaliteit: een paar van die dingen. Het was niet hemelbestormend nieuw, maar het was wel systematisch, structureel opgeschreven. Ik weet de vier niet meer uit mijn hoofd.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Oké. Hoe stelde de provincie zich op in dat overleg?

Mevrouw **Top**:

Constructief. Ik denk eerlijk gezegd dat het zonder de provincie op dat moment überhaupt niet gelukt was om tegen te houden dat binnen drie maanden het protocol dat vermoedelijk achter de schermen klaarlag, werd geïmplementeerd. Omdat de heer Eikenaar ons daarin glashard gesteund heeft, was dat niet mogelijk.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
De minister start een bestuurlijk overleg Groningen over de aanpak van de gevolgen. We zien dat er eigenlijk parallel een gesprek plaatsvindt tussen de provincie en de NAM. Wat weet u daarvan? Wat kunt u ons daarover vertellen?

Mevrouw **Top**:

Ja ... Dé provincie bestaat misschien ook niet helemaal. Ook daar heb je verschillende stromingen, misschien. Nou goed, kennelijk werd er op verschillende plekken gewerkt aan het denken over: hoe moet het verder met het schadeprotocol en de schadeafhandeling? Op enig moment kwam er ook een voorstel vanuit ... In onze richting was het ambtelijk. Een voorstel

met een model dat met NAM besproken was. Daar was echt het beeld: uiteindelijk moeten we het met de NAM wel eens worden en zal de NAM altijd toestemming moeten geven -- dat beeld was nog vrij sterk op dat moment -- dus is het alleen maar efficiënt en effectief om dat te gaan doen. Maar goed, wij zaten er denk ik wat principiëler in. Wij waren niet zover dat wij met de NAM daarover opnieuw in gesprek wilden. Wij zaten echt nog op de lijn: het moet nu echt anders en het moet publiek. Maar daar is kennelijk wel iets geweest. Dat kwam op enig moment ook op tafel. In de gesprekken met minister Wiebes over het nieuwe schadeprotocol heeft dat in het begin nog wel wat ruis en toestanden opgeleverd. Want toen wij in de gaten kregen dat dit model daar ook een rol ging spelen, zijn wij eerst weer uit de gesprekken gestapt. We zijn er pas weer ingestapt toen dat weg was en we echt from scratch met elkaar gingen kijken naar: hoe moet het dan wel?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Begrijp ik u goed dat u zegt: de provincie zat aan de ene tafel te spreken met maatschappelijke partijen en het ministerie, en ondertussen had de provincie ook een overleg met de NAM, waar ook gewerkt werd aan een conceptschadeprotocol? Heb ik u goed begrepen dat het product dat daar uitkwam, het schadeprotocol was waarvan u zojuist zei: dat moest eerst van tafel?

Mevrouw **Top**:

Ja, dat klopt.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Want dat lag op tafel.

Mevrouw **Top**:

Dat werd voorzichtig geïntroduceerd aan tafel, ja, ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Weet u wie daarbij betrokken waren?

Mevrouw **Top**:

Nee. Wat ik zei, we hebben daar als Gasberaad één keer een gesprek over gehad. Dat was een ambtelijk gesprek, hoogambtelijk provincie. Ik ga er niet van uit dat de heer Eikenaar daarbij betrokken was, maar verder weet ik het niet. Ik was daar niet bij.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

En kende u het voorstel dat daaruit naar voren was gekomen?

Mevrouw **Top**:

Nou ja, op hoofdlijnen. Ik moet u zeggen, wij herkenden de, zoals wij dat noemden, spiegeleieren. Dat was ook een soort contourenplaatje.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Kunt u toelichten wat dat is?

Mevrouw **Top**:

Dat is dan een lijntje om het seismisch kerngebied en een buitenlijn eromheen. Dat had een beetje de vorm van een spiegelei. Maar goed, het begon er al mee dat er dus weer contouren in zaten en dat was nou een van de dingen waar wij eigenlijk vanaf wilden. Wij zeiden: het kan niet zo zijn dat je, als je ene kant van een lijntje zit, wel mijnbouwschade hebt en dat dat niet zo kan zijn als je 500 meter verderop zit, toevallig aan de andere kant van het streepje. Wij waren er heel erg voor om dat per geval te beoordelen op z'n merites, zonder dat het idioot hoeft te worden. Ik bedoel, wij snappen ook wel dat als je daar in Nijmegen mee aankomt ... Maar een lijntje trekken is in dit geval altijd lastig, onbevredigend en doet geen recht. Wij wilden gewoon geen nieuwe contouren, en die zaten daar wel in. Dat was voor ons al een no go. Voor de rest heb ik me er toen niet eens meer in verdiept.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

En die contouren zaten ook in de eerdere aanpak waar we het zojuist over hadden, de Witteveen+Bosmethode.

Mevrouw **Top**:

Die zaten daar zeker in.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dus die zag u daar weer terugkeren?

Mevrouw **Top**:

Ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Hoe kreeg u er lucht van dat dat voorstel er lag?

Mevrouw **Top**:

Als ik het me goed herinner, is in het najaar, zoals ik net schetste, wel iemand van de provincie langs geweest om bij het Gasberaad te kijken van: zou dit niet iets kunnen zijn; is dit voor jullie niet bespreekbaar? Dat is een kort overleg geweest met het voltallige Gasberaad. Vrij snel is daarvan gezegd: nee, wij zitten in een andere modus en wij zijn echt niet zover dat wij hierover nu willen praten, laat staan dat dit nu acceptabel is.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Oké. Er is dus iemand bij het Gasberaad geweest die hierover heeft gesproken en het Gasberaad zei: nee, dat keuren wij af, dat zou niet de route moeten zijn. Is dat vervolgens ook door jullie gebracht aan die andere tafel, bij het ministerie, waar de provincie ook aan tafel zat?

Mevrouw **Top**:

Of dat door ons daar gebracht is?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Het klinkt alsof ... Helpt u mij, ik was er niet bij. Het komt op mij over alsof dit in een vergadering van het Gasberaad waar al die organisaties bij aanwezig waren, besproken is. Toen is gezegd: nee. Mijn vraag is: wat is er vervolgens gedaan? Heeft u daarover ook gesproken met de verantwoordelijk gedeputeerde? Of is dit nog aan de orde geweest aan de tafel van het ministerie, het Gasberaad en de provincie waar jullie aan het andere schadeprotocol werkten?

Mevrouw **Top**:

Ja, er is wel wat over gesproken. Er was wel verwarring over, van: hé waar komt dit vandaan en hoe moeten we dit zien? Het was breder dan alleen bij ons. Het was ook voor anderen wel wat verwarrend. Ik moet ook zeggen dat wij er op dat moment ook niet zo'n ... Weet je, het staat iedereen vrij om iets te bedenken, zich te oriënteren en iets te proberen. Maar goed, voor ons was helder dat wij niet op dat spoor zaten. Het werd natuurlijk vervelender toen begin 2018, toen we de gesprekken over het schadeprotocol gingen opstarten met de minister, dat verhaal in het begin ook weer op tafel dreigde te komen. Toen zijn vrij hard zowel het Gasberaad als de GBB uit dat overleg gestapt. Vrij snel daarna is gezegd: we gaan gewoon met een blanco vel ontwerpen, we gaan kijken naar en in gesprek over hoe het zou kunnen. Daarmee was dit weg.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Heeft u daarover gesproken met de gedeputeerde?

Mevrouw **Top**:
Gedeputeerde Eikenaar?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Ja.

Mevrouw **Top**:
Nou, volgens mij hij ook verbaasd.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Verbaasd?

Mevrouw **Top**:
Ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Dus iemand van de provincie bracht het in bij het Gasberaad, maar de verantwoordelijk gedeputeerde wist daar niet van af?

Mevrouw **Top**:
Die was daar bij mijn weten niet bij betrokken, nee.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Oké. Hoe lukt het dan om dat voorstel van tafel te krijgen?

Mevrouw **Top**:
En dan bedoelt u begin 2018, januari ... Ik denk dat het groepje dat het vanuit de regio formeel voorbereidde en waar gedeputeerde Eikenaar bij zat, net als de burgemeesters, gewoon hebben vastgehouden aan de lijn die wij met elkaar hadden afgesproken op dat moment. Sowieso hebben GBB en Gasberaad daar heel strak aan vastgehouden. Wij hadden daar verder niks mee te maken. Het ging mij niet gebeuren dat wij de enige kans die wij voor mijn gevoel hadden om echt wat te kunnen doen, zouden laten lopen en weer laten verprutsen door een halfbakken, eigenlijk toch half een NAM-product. Dat hebben we gedaan en daarmee is het ... Hoe het daarachter allemaal precies zit weet ik niet. Ik weet alleen dat wij zeiden: daar gaan wij niet in mee en als dit het is, dan stoppen wij nu met het overleg. Een week

of twee weken later kregen wij te horen: oké, we gaan open beginnen. Nou prima, dan zijn we er weer bij. Dat hebben we ook gedaan.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dan gaat het overleg over het schadeprotocol verder. Wat vond u van hoe dat overleg verliep, dat formele overleg?

Mevrouw **Top**:

Het was een heel intensief proces, echt pressure cooker. De minister was er zelf ook steeds bij. In mijn herinnering hebben wij wekelijks overleg gehad.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Wat was de rol van de minister in die gesprekken? Over minister Wiebes hebben we het dan.

Mevrouw **Top**:

Minister Wiebes, ja, ja. Hij was de minister. Dit ging naar een publieke verantwoordelijkheid, dus hij had daar vanuit die hoedanigheid uiteraard een rol in. Maar hij was ook medeontwerper en gesprekspartner. Daar was ook een bureau bij en daar waren allerlei mensen bij. We hebben steeds stevig over allerlei inhoudelijke artikelen gediscussieerd met elkaar en dat is steeds weer uitgewerkt. Uiteindelijk is daar in een paar weken tijd een protocol uitgerold.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Wat voor indruk kreeg u van de minister? U zegt dat hij ontwierp, meedacht.

Mevrouw **Top**:

Ik vond in die fase de minister inhoudelijk zeer betrokken. Hij had natuurlijk af en toe wel een andere opvatting of een ander belang, maar inhoudelijk konden we daar heel goed over discussiëren op basis van argumenten. Dan was hij ook wel zo dat hij op sommige onderdelen zei: ik ben overtuigd, laten we het zo proberen. Op andere onderdelen was het andersom. Maar het was redelijk in balans en ik heb niet het idee gehad dat dat nou per se heel erg op macht gespeeld is. Het ging op dat moment echt over: hoe kunnen we dit zo goed mogelijk doen? Zo heb ik het in ieder geval ervaren.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Wat vond u van het schadeprotocol dat daar uiteindelijk uitkwam?

Mevrouw **Top**:

Ja, nou, daarom maak ik gelijk die ... Eerlijk gezegd dacht ik toen: met dit protocol moet het kunnen. Dan is er nog wel steeds een deel dat afhangt van hoe je het uitvoert en misschien ook wel van je eigen interpretatie. Voor mij was belangrijk dat het protocol in de basis, in de kern, de ruimte zou geven om het te doen zoals wij voor ogen hadden en verwachtten dat het zou moeten. Ik heb vooral gekeken: zitten er geen obstakels of belemmeringen in om het op zo'n manier uit te voeren dat het de gedupeerde Groningers niet tegenwerkt? Ik dacht -- maar goed, dat is ook een once in a lifetime experience -- op dat moment: volgens mij moet het hiermee kunnen. Het blijft natuurlijk spannend. Het hing voor een heel groot deel op de formulering van dat bewijsvermoeden aan de voorkant. Het ging er ook wel om dat er ruimhartig naar zou moeten worden gekeken. We hebben nog lang gesteggeld over de hardheidsclausule die er uiteindelijk in is gekomen. Dat was een van de laatste bespreekpunten. De minister wilde eigenlijk niet dat de gevallen die nog bij het CVW/NAM lagen, onder dit nieuwe protocol zouden vallen. Dat vonden wij heel moeilijk, want het ging vaak juist om gevallen die al lang liepen, die moeizaam waren. Eigenlijk gunde je juist die mensen heel erg dat er op een andere manier naar zou worden gekeken. Maar hij hield daar echt aan vast, van: dat kan niet, want dan belast je zo'n nieuwe organisatie. Op zich een reëel argument. Uiteindelijk is er een soort compromis gesloten: mocht dat echt tot problemen leiden, dan kan het wel.

Om daar gelijk even op door te gaan: in de jaren erna bleek dat er in de praktijk eigenlijk bijna nooit gebruik van is gemaakt. Daar was ik heel teleurgesteld over, zoals ik overigens daarna over een heleboel meer dingen heel teleurgesteld ben geraakt. Maar ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Het stond goed op papier ...

Mevrouw **Top**:

... op dat moment dacht ik: het zou zo moeten kunnen. Voor zover ik het kon overzien en gezien de manier waarop we erover gesproken hadden met elkaar, en de intenties die er waren, dacht ik: zo moet het kunnen, ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Het stond goed op papier, maar in de praktijk pakte het anders uit.

Mevrouw **Top**:

Dat blijkt dan veel later, dat het dan toch anders gaat werken dan wij destijds gehoopt, verwacht, gewild hadden, ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Uiteindelijk ligt de schadeafhandeling een jaar stil in dit jaar van al die overleggen waar u net over sprak. Wat betekende dat voor de bewoners?

Mevrouw **Top**:

Nou ja, dat het allemaal nog weer langer duurt, natuurlijk. Dat voor bewoners ... Het is heel cynisch wat ik nu ga zeggen misschien, maar dat was niet eens nieuw, want het duurde vaak ook al heel erg lang. Maar het betekent natuurlijk ook dat je uitstelt om te melden. Mensen gingen ook wel een beetje de afweging maken van: is het verstandig om dat nu toch te doen, of moeten we wachten, want ja, over een halfjaar zitten er toch weer nieuwe scheuren bij en dan kunnen we het net zo goed in één keer doen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Even heel praktisch. Als mensen die scheuren dan ontdekten, waar moesten ze zich op dat moment dan melden?

Mevrouw **Top**:

In principe konden ze gewoon nog wel melden.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Bij?

Mevrouw **Top**:

Bij het CVW.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Bij het Centrum Veilig Wonen.

Mevrouw **Top**:

Ja. Wat wij later begrepen, was dat de administratie daarvan niet echt heel strak meer georganiseerd was. Ik weet nog dat minister Wiebes weleens riep: er is alleen maar een telefoonnummer en verder niks! Dat was ook lastig. Er waren eigenlijk geen afspraken gemaakt, in mijn beleving, over: wat doen we dan met alle meldingen die we nog binnenkrijgen? Registreren we dat dan? Wat registreren we dan? Komen er foto's bij? Eigenlijk helemaal niks. Misschien hebben ze ook gedacht: dat hoeft ook niet, als we dat voor

de zomer geregeld hebben. Maar het liep natuurlijk anders. Toen is er ook niks voor gedaan. Dat is wel een periode geweest waarin het nogal rommelig verliep en ik sluit niet uit dat een heleboel bewoners daarna misschien opnieuw een melding hebben moeten doen omdat ze niet in het systeem stonden.

De voorzitter:

Mag ik nog één ding vragen over die periode? Op zich is de reconstructie helder. U gaf aan dat de ambtenaar die het Rijk vertegenwoordigde in dat overleg over het schadeprotocol, vond dat hij geen mandaat had, ook vanwege het inmiddels demissionaire karakter van het kabinet. Is er toen niet nog een poging ondernomen om rechtstreeks met de minister in gesprek te gaan om aan te geven: het kabinet kan wel demissionair zijn, maar er zit urgentie op en de belofte was om over drie maanden naar een nieuw schadeprotocol te gaan; we moeten gewoon door en tempo maken. Is dat gebeurd?

Mevrouw Top:

Ik denk dat de NCG dat gesprek daar nog weleens gehad heeft. Hij deed dat soort gesprekken met de minister in die periode, eigenlijk namens de regio. Wij spraken hem niet zo vaak, toen.

De voorzitter:

U denkt het, u heeft niet een herinnering dat hij dat heeft gedaan en teruggekoppeld heeft ...

Mevrouw Top:

Het was voor iedereen wel een beetje een pijnlijke situatie. Iedereen vond het natuurlijk heel vervelend dat mensen nu nergens naartoe konden met hun schademelding. Het was eigenlijk ook onbestaanbaar. Er is van verschillende kanten wel echt wat druk uitgeoefend en geprobeerd, maar daar zat geen beweging in. Dat is in ieder geval wat ik steeds heb teruggekregen destijds en daar was wel een algeheel gevoel van frustratie over, maar dat was wat het was. Het duurde toen best nog wel lang voor een formatie, destijds.

De voorzitter:

Ja, zeker. Het ging net al even over het nieuwe schadeprotocol. Bij die gesprekken bent u betrokken. Minister Wiebes is dan al aangetreden. Hoe

belangrijk was de beving in Zeerijp om te zorgen dat er uiteindelijk in januari een akkoord lag?

Mevrouw **Top**:

Dat vind ik lastig te beoordelen. Dat er iets moest, was met of zonder Zeerijp volkomen duidelijk. Want er was niks en er moest wat komen. In de sense of urgency, misschien niet eens alleen vanwege het protocol, is er toen een heleboel in gang gezet. Dat heeft ongetwijfeld wel geholpen, ja.

De **voorzitter**:

Met dat nieuwe schadeprotocol kwam ook een tijdelijk besluit mijnbouwschade Groningen, op 31 januari 2008. Dat leidde ook tot de Tijdelijke commissie mijnbouwschade Groningen. Daarmee wordt de overheid volledig verantwoordelijk voor de schadeafhandeling. Welke voordelen had dit nu voor de bewoners?

Mevrouw **Top**:

Wij waren in principe af, dat was het idee, van het fenomeen "de slager keurt zijn eigen vlees": het ligt nu ergens anders en niet bij de veroorzaker. Het probleem was alleen dat de methodiek in de kern gewoon hetzelfde bleef. De risicoaansprakelijkheid van de NAM was alleen overgedragen aan een andere organisatie. Dat betekende dat nog steeds bepalend was: is er een causaliteit aan te tonen tussen de schade en de mijnbouw? Ik schetste het net al even, mijn hoop dat we daar wat anders naar zouden kunnen kijken en dat het bewijsvermoeden daarin een grote rol zou gaan spelen, maar dat er ook ruimte zou zijn om veel meer te kijken naar "hoe lossen we hier een probleem op?" in plaats van "hoe zit het in elkaar met de juridische aansprakelijkheid?" Het ging nu namelijk om een overheidsinstantie. Goed, misschien ben ik naïef geweest, maar al vrij snel bleek dat eigenlijk niet het geval te zijn. Het is wel even slikken als je op een gegeven moment moet constateren dat het in feite oude wijn in nieuwe zakken is, opnieuw. Het was heel teleurstellend. Het heeft voor een hele groep bewoners misschien best betekend dat het ... Ik denk dat zeker TCMG wel sneller meer schade uitkeerde en ook minder strak in die contourendiscussie zat of eigenlijk niet, dus niet met contouren werkte. Overal gingen experts naartoe. Dat was wel een verbetering, zeker. Zeker in het begin kwamen er ook minder rare rapporten, noem ik het maar even, terug met allerlei afwijzingen op bijzondere gronden. Maar daar is een kentering in gekomen.

De **voorzitter**:

Ik probeer het samen te vatten. U zegt dat het nieuwe schadeprotocol wat meer ruimte bood dan alleen kijken naar de juridische aansprakelijkheid. In het begin leek daar ook gebruik van te worden gemaakt, maar daar kwam een kentering in. Wat was dan precies die kentering?

Mevrouw **Top**:

Aanvankelijk is dat protocol inhoudelijk uitgewerkt, zou je kunnen zeggen, door een paneladvies, dat ook een soort invulling gaf aan: wat is dan die invoering van het bewijsvermoeden? Dat was eigenlijk vrij helder. Dat was: wij gaan er in principe van uit dat schade die naar zijn aard mijnbouwschade kan zijn dat ook is, tenzij er evident aantoonbaar een andere oorzaak is aan te wijzen. Maar dat wel een beetje op het niveau van, bij wijze van spreken: als er een vliegtuigstaart van de KLM in je dak zit, dan mag je ervan uitgaan "dat" -- even gechargeerd gezegd. Het gaf best wel veel ruimte om dat te doen. Dan zie je ook dat het aantal meldingen stijgt. We zitten maandenlang rond 1.000 per week. Dan gaat het natuurlijk wel heel hard en dan dreigt het intern ook weer enigszins vast te lopen, denk ik, en dan zijn er ook experts die aan de bel trekken bij de commissie en zeggen: dit kan gewoon niet, er lopen allerlei dingen, toezeggingen, wat het echt niet zijn. Dat is dan aanleiding voor de commissie, mede met de constatering -- dat zien we dan ook steeds vaker voorkomen -- dat de verschillen in straten of buurten nog steeds groot zijn, om te zeggen: we moeten misschien het beoordelingskader toch wat scherper opstellen. Dat is natuurlijk een hele ingewikkelde discussie. Dan kom je weer terecht in: hoe kun je instructies aan experts meegeven zonder in hun onafhankelijkheid te treden, en zorgen dat zij de causaliteit op een goede manier vaststellen? Dat was voor ons heel vervelend.

De **voorzitter**:

We zien vervolgens dat de schadeafhandeling in een aparte wet wordt ondergebracht, de Tijdelijke wet Groningen.

Mevrouw **Top**:

Ja, dat was ook ...

De **voorzitter**:

Dan wordt de TCMG het IMG. Leidt dat nog tot een verandering hierin?

Mevrouw **Top**:

Nee, nee. Die discussie over de herziening van het beoordelingskader is in de IMG-periode, dus na TCMG. Maar nee, ik heb niet de indruk dat het verder van invloed is geweest dat die wet van kracht werd.

De **voorzitter**:

Toch zien we in een van de notities die u uitbrengt, Boudel op rieg, dat het IMG wel wordt gezien als een echt onafhankelijk instituut, voor het eerst, een zelfstandig bestuursorgaan dat verantwoordelijk is voor de schadeafhandeling. Dat juicht u ook wel toe.

Mevrouw **Top**:

Jazeker. O, zo bedoelde u het. Ik dacht even dat u bedoelde de overgang van TCMG naar IMG; TCMG was dat natuurlijk ook al. Maar dat is natuurlijk ook zo. Vanuit de context waaruit we kwamen met de slager die zijn eigen vlees keurde en de NAM die bepaalde, waar we de vingers niet achter kregen, waren wij natuurlijk blij, ook in de veronderstelling en de overtuiging dat er heel veel onterecht werd afgewezen, dat er een onafhankelijk, zelfstandig orgaan voor zou komen. Dat was ook zo. Ik heb er ook zelf voor gestreden dat dat zou gebeuren. Overigens was wel ook de veronderstelling dat dat een veel breder instituut zou worden. De term "mijnbouwschade" is ook gekozen om ook de gestapelde mijnbouwschade te dekken die wij ook in de regio hebben met de zoutwinning, dus om niet weer aparte kastjes en muren te hebben; de kleine velden, Zuid-Laren. Er is altijd gesproken over: we maken één instituut waar het allemaal onder komt. Eigenlijk zou dat ook de voorloper van het nationaal instituut zijn. Dat is achteraf allemaal heel anders gelopen, maar wij waren blij met die stap. Wij dachten: dit is de eerste stap in een proces dat toegroeit naar een situatie zoals wij die voor ogen hebben.

De **voorzitter**:

Is in uw ogen de schadeafhandeling op zich nu wel onafhankelijk van de NAM?

Mevrouw **Top**:

Nou, in die zin dat ik niet de indruk heb dat NAM daar nou aan tafel zit of dossiers bekijkt. Daar zit geen directe NAM-sturing in. Maar indirect speelt het in zoverre een rol dat bij de aansprakelijkheid NAM nog steeds het vertrekpunt is, juridisch gezien. Dat betekent dat in feite het IMG de rol van de NAM daarmee heeft overgenomen, en zo interpreteren ze dat zelf ook. Je

ziet wel dat dezelfde mechanismes weer gaan spelen. Maar dat is op een indirectere manier.

De **voorzitter**:

Wat vindt u nu van hoe het Instituut Mijnbouwschade de schade afhandelt? Hoe staat het er nu voor, op dit moment?

Mevrouw **Top**:

Ik refereerde net al even aan het nieuwe beoordelingskader dat zij sinds vorig jaar hanteren. Wij hebben wel behoorlijk aangehikt tegen dat nieuwe beoordelingskader, om verschillende redenen, ook de wijze waarop het tot stand is gekomen. Onze indruk is dat het met grote bemoeienis van de afdeling Legal, in dit geval de landsadvocaat Pels Rijcken, is gebeurd. Weet je, ik heb gewoon wat moeite met de conclusie die zij trokken uit het feit dat er verschillende rapporten waren. Voor mij betekent dat dat je de expertise over het vaststellen van de oorzaak van schade enorm moet relativiseren. Maar nu moeten we meer eensluidende rapporten hebben, want het is lastig uit leggen; niet alleen aan de burens, maar ook een rechtbank. Dus gaan we afspraken maken over hoe wij dat in die rapporten neerzetten. Het komt een beetje neer op: als je dit aantreft, dan schrijf je dat op. Daarmee zorg je ervoor dat de rapporten meer op elkaar gaan lijken en dus dat de verschillen minder groot worden. Maar de vraag is natuurlijk wat dat nog met de daadwerkelijke situatie en de waarheid heeft te maken. Wat heeft dat nog met expertise te maken? Dat vind ik heel ingewikkeld. Wij hebben ons daar ook wel wat tegen verzet, dat dat op deze manier zou gaan. Er is ook een notitie, een soort basisnotitie, geweest van Staalduinen en Everts -- die zit ook ergens bij de stukken -- over de zettingsschade. Wij hadden echt een principiële ander beeld van, een manier van kijken naar hoe je daarmee omgaat.

De **voorzitter**:

Nu zien we dat het IMG op een gegeven moment overgaat tot minder zware beoordelingstrajecten bij kleinere schades.

Mevrouw **Top**:

Ja. Nou, gewoon geen. Dat speelde in diezelfde periode. Maar ook daarvan ... Ik snap het wel, het is natuurlijk ook gek dat je bij kleinere schades enorme kosten voor beoordeling maakt. Maar wat ik daar toch wel ingewikkeld aan vind ... We hanteren geen contouren, maar het idee was wel: dit is vooral interessant voor de mensen aan de randen. Ze gaan ervan

uit dat dat met een nieuw beoordelingskader kleine schades zijn. Dus in één keer €5.000 en dan ben je er klaar mee. Dat doen we dan op basis van vertrouwen en dan spelen we capaciteit vrij voor de mensen ... Voor mij was dat eigenlijk de omgekeerde wereld. Dat betekende dat we expertisecapaciteit gingen vrijspelen om naar het centrumgebied in Loppersum experts te sturen om vuistdikke causaliteitsrapporten te maken, terwijl we aan de randen zeggen: als u denkt dat dat het is, dan maken we ongezien geld over. Ik vind dat gek. In mijn beleving was dat andersom logischer geweest. In het binnengebied, in Loppersum ... Ik vind dat je daar eigenlijk niet eens mee moet durven aankomen, met een causaliteitsonderzoek. Dat is onzin. Daar moet je experts naartoe sturen om gewoon eens grondig te kijken: hoe kunnen we deze woning toekomstbestendig maken, hoe gaan we deze woning zo repareren dat er ook niet volgend jaar, het komende halfjaar of volgende week weer nieuwe scheuren in zitten? Hoe gaan we zorgen dat we dit oplossen, in plaats van voor de derde of vierde keer een vuistdik rapport? We zien het weer, hè. Nog steeds is het zo: "de tegels scheuren niet" en allemaal weer van dat soort dingen. Je komt het nog steeds tegen. Ik vind het echt onbestaanbaar. Die mensen moeten zich nog steeds staande zien te houden in zo'n causaliteitstraject, en ten koste van wat? En daarbuiten, de kleine schades: ongezien, hoppa. Genoeg hierover. Ik ben er wel wat gefrustreerd over.

De **voorzitter**:

Dat snap ik.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ja, dat horen we terug. Ik ga vraag even door over die schade-experts. Om te beoordelen of schade in je gebouw gerelateerd is aan de bodembeweging door de gaswinning worden die schade-experts ingeschakeld. Hoe kijkt u aan tegen de beoordelingen die zij doen?

Mevrouw **Top**:

Het is al een paar keer een beetje langsgekomen, denk ik. U moet zich voorstellen, we hebben op dit moment iets van 550 schade-experts die het IMG inhuurt. Een groot deel daarvan werkt, of ze werken eigenlijk allemaal, bij verschillende bureaus. Een aantal van die bureaus zijn eigenlijk al vanaf het begin betrokken. Toen de TCMG kwam, was de ambitie om met nieuwe experts te gaan werken, maar in feite bleek al heel snel dat dat helemaal niet kan. Ik bedoel, waar haal je ze vandaan? Dat begreep ik ook nog wel, maar dat was best wel vervelend. Eigenlijk is de hele oude bups, noem ik het

maar even, teruggekomen. Dat is wel wat, want dat zijn mensen die voor een groot deel zijn opgevoed in de periode van NAM/CVW, waarvan we weten dat er echt gestuurd werd op zo weinig mogelijk erkennen. Ik denk dat het voor de persoon van een schade-expert best ingewikkeld is om dan ineens in een nieuwe situatie, nieuwe context, iets heel anders te gaan doen dan je gewend was te doen. Wij zien ook dat het hardnekkig is. Wij komen nog steeds dingen tegen die ook in die periode aan de orde waren: het type schaderapport, het type ... Wij noemen dat in Groningen het "smoezenboek". Het is gewoon heel hardnekkig. Het heette dan "schade-experts", maar ik weet eigenlijk niet eens zo goed wat dat in dit geval per se inhoudt. Het zijn mensen die wat verstand hebben van gebouwen, mag je aannemen. Daar ga ik van uit. Ik weet dat dat in het begin ook niet zo was. Dan was een autoschade-expert ook goed genoeg voor een woninginspectie. Ik reken erop dat dat intussen niet meer zo is. Maar dan nog.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Daar kent u voorbeelden van, dat ...

Mevrouw **Top**:

Maar dan nog is het ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Daar kent u voorbeelden van, dat mensen die expert waren op het gebied van autoschades, huizen ...

Mevrouw **Top**:

Ja. In de NAM-periode was dat zo. Toen werkten ze ook met een soort handboek soldaat. Daar moest je het dan maar in lezen en daar maakte je dan je rapport van. Maar goed, dat gebeurt nu dus eigenlijk weer. Er ligt nu een beoordelingskader. Dat is gemaakt op het kantoor bij het IMG. Ik heb daar via een Wob-verzoek dingen van langs zien komen ... Ik zou u willen verzoeken om daar echt even naar te kijken, want ik denk dat het heel cruciaal is wat daar gebeurt, hoe zo'n beoordelingskader tot stand komt. Als er mails zijn van de landsadvocaat die aan die experts instructies meegeeft, voorbeeldmotiveringen voor zettingsschade ... Ik vind dat ingewikkeld. Ik snap de behoefte om het te structureren, ik snap de behoefte om een proces ... Maar dit is wel glad ijs.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zei er net al iets over, maar in hoeverre waren die schade-experts nou onafhankelijk in hun beoordelingen?

Mevrouw **Top**:

Ja, wiens brood men eet ... Sorry, intussen zijn bureaus volledig, honderd procent, afhankelijk geworden van dit werk. Dat kan je niemand kwalijk nemen, dat is wat het is. Hoe logisch is het dan om te negeren wat je opdrachtgever wil en waar hij voor betaalt? Formeel onafhankelijk? Ongetwijfeld. Geen direct dienstverband. Er komen wel kaders, richtlijnen voor hoe je moet werken, wat je moet doen. Maar onafhankelijkheid vind ik één ding. Ik weet dat er in Groningen sowieso veel cynisme, veel scepsis, over is. Er zijn ook mensen die ervan overtuigd zijn dat ze dat zeker niet waren en misschien nog steeds niet zijn. Ik heb veel meer moeite met het ... Ik denk dat die mensen naar eer en geweten hun best doen, maar ik geloof dat het niet kan. Ik ben ervan overtuigd dat je nooit onomstotelijk een bewijs voor aardbevingsschade, voor zettingsschade ... Je kunt er een idee over hebben, je kunt er vermoedens over hebben en je kunt er aannames over hebben en je kunt vrij zeker weten dat het zo zit, maar echt bewijzen? Ik denk dat dat in dit geval niet kan. Dat was ook precies de reden waarom wij dat bewijsvermoeden zo belangrijk vonden met elkaar en waarom wij dat wilden hebben. Omdat wij af wilden van dit eindeloze getouwtrek. Ik kan op elk rapport een contrarapport neerleggen. Je blijft aan de gang, dat is het probleem.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zei net dat in de periode van het Centrum Veilig Wonen er gestuurd werd op zo weinig mogelijk erkennen van de schades.

Mevrouw **Top**:

Dat is wat wij vermoedden, wat wij terugkregen, de signalen die wij daarover hoorden.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Kunt u daar een voorbeeld van geven?

Mevrouw **Top**:

Hoe bedoelt u?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Wat voor signalen kreeg u?

Mevrouw **Top**:

Er zijn wel mensen geweest die daar gewerkt hebben, schade-experts voor die bureaus, die later, meestal anoniem ... We hebben er zelf wel een paar gesproken -- maar dat is natuurlijk best wel een dingetje -- die dat zeggen en die dat in ieder geval zelf zo ervaren hebben, dat dat in feite was wat van ze verwacht werd, ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Schade-experts die dan bij u ...

Mevrouw **Top**:

Ja, die met percentages zaten. Er werd bijna gezegd door het bureau: "70-30, 70 erkend en 30 niet?" Nou, dan zat je al aan de ... Nogmaals, ik heb daar nooit iets van gezien, dus ik kan het niet hard bewijzen. Maar dat is wat we van verschillende kanten op een gegeven moment terug hoorden van mensen die daarbij betrokken zijn geweest, op een of andere manier.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
U hoorde dat van schade-experts.

Mevrouw **Top**:

Van schade-experts, maar ook wel van oud-medewerkers van het CVW die daar in die periode dicht omheen zaten. Dat gaat natuurlijk allemaal niet heel expliciet, dat zijn een beetje de implicietere signalen die je dan als bureau krijgt en die in ieder geval zo opgevat werden, van: we zitten misschien wel te hoog in de erkenningen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Zegt u daarmee dat ze daar een reactie op kregen van NAM?

Mevrouw **Top**:

Ja, nou in dit geval via het CVW.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Via het Centrum Veilig Wonen.

Mevrouw **Top**:

Ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Heeft u ook signalen dat NAM nog invloed had op de beoordelingen sinds de Tijdelijke commissie mijnbouwschade Groningen er is gekomen en het Instituut Mijnbouwschade dat er nu is?

Mevrouw **Top**:

Niet direct, zei ik net al, en niet formeel. Hooguit indirect. NAM vindt daar wel wat van en vertaalt dat natuurlijk naar: we betalen een deel van de rekening niet. Daar komt natuurlijk spanning op te staan. Ik vermoed -- maar goed, dat is even een eigen invulling, hè -- dat ergens in Den Haag heus wel mensen aan het kijken zijn van: in hoeverre kunnen wij de NAM nog dwingen om die hele schaderekening volledig te voldoen? Dat slaat op een enig moment ook weer terug: hoe moeten wij onze schadeprocessen zo inrichten dat we toch ten minste het grootste deel van de rekening betaald krijgen? Dus niet alles. In die zin zit er wel een indirecte invloed, sturing, in. Dat heeft ermee te maken dat NAM bepaalt onder welke voorwaarden zij die rekening gaan betalen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zei net dat u het ook weer ziet bij het Instituut Mijnbouwschade, dat er gestuurd wordt op het niet-erkennen.

Mevrouw **Top**:

Nee, niet op die manier. Minder expliciet. Nee.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Hoe dan wel?

Mevrouw **Top**:

Bij het CVW, begrepen wij, kregen de bureaus wel signalen, bijna op percentageniveau. Dat heb ik hier niet per se gehoord. Maar het simpele feit dat er experts waren die aangaven bij de commissie IMG dat zij vonden dat het uit de hand liep, dat het te veel werd, dat de bedragen te groot waren, dat zij zich daar niet goed bij voelden, dat dat niet zo kon en dat er meer ... Dat vind ik wel wat zeggen. Vanuit hun verleden kan ik het nog snappen ook, hè. Want zij hebben zich natuurlijk afgevraagd: "Hoe kan dat? Wij hebben dit altijd afgewezen en nu zouden we dat in één keer moeten erkennen?" Dat voelt natuurlijk ook niet goed, dat snap ik ook wel. Maar het is wel een beetje wrang dat dat nou de aanjager is geweest om toch een wat scherper

en strakker geformuleerd beoordelingskader te krijgen. Je had ook een andere discussie kunnen voeren op dat moment.

De **voorzitter**:

We zijn inmiddels anderhalf uur bezig. Ik stel voor om even te schorsen. Dan kunt u ook wat drinken. Ik stel voor dat u door de griffier weer naar buiten wordt geleid. Dan kunnen wij ons als commissie ook even terugtrekken en gaan we over een kwartiertje verder.

Mevrouw **Top**:

Goed.

De **voorzitter**:

Ja? Dan zien we elkaar zo weer.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**:

We gaan weer verder. We willen nu spreken over de versterkingsoperatie, want naast de schade aan woningen is ook de veiligheid in het geding. Woningen moeten daarom worden beoordeeld en mogelijk versterkt. Hoe kijkt het Gasberaad aan tegen de manier waarop de versterkingsoperatie in de loop der tijd is aangepakt?

Mevrouw **Top**:

Misschien toch eerst een woordje vooraf over dit thema. Wat wij hier nu doen, namelijk eerst een heel blok over schade en nu een heel blok over versterken, is iets wat ik al jammer vind dat we dat moeten doen. Ik wil dat toch ergens even gezegd hebben en ik kan het niet bij een van die blokken kwijt. Wij hebben altijd gepleit voor een integrale benadering. Ik denk zelfs dat als mensen in Nederland nu kijken -- ik zag het overigens afgelopen weekend ook in al die fantastische stukken in alle kranten terug -- bijna niemand snapt dat het twee verschillende dingen zijn. Teksten als: de woning moest versterkt worden vanwege de grote schade. Ik snap het wel, maar zo is het niet. We hebben in Groningen een nieuw soort waarheid gecreëerd die misschien toch nog wel enige toelichting behoeft.

Schade gaat eigenlijk -- dat was vanaf het begin zo -- achteraf: het is gebeurd en het moet vergoed worden. Het is eigenlijk altijd cosmetisch herstel geweest en ook cosmetische schade. NAM was daar heel strikt in, in

het begin: de experts mochten alleen de visuele schade op maaiveldniveau ... Je staat buiten of op de eerste verdieping, kijkt rond en wat je dan ziet, merken we aan als schade. Al het overige, dus dak, constructie maar ook wat onder de grond zat, viel niet onder de definitie van "schade" bij de NAM. Voor een deel was dat omdat dat dan constructief was. Constructief is: versterken. De eerste tijd zei NAM: daar weten wij niks van, daar gaan wij ook niet over, kunnen wij niet, dus dat nemen wij niet mee.

"Versterken" gaat alleen over veiligheid. Dat gaat over dat je binnen een paar minuten -- de minuten variëren, maar laten we zeggen: tien -- uit je woning kunt komen op het moment dat er echt een hele zware beving is. Dat is eigenlijk iets heel anders. Ik heb het altijd zo gezien dat het twee uitersten zijn van hetzelfde aansprakelijkheidsspectrum. Dit is het minimale aan de schadekant -- dat moet je vergoeden -- en dat is helemaal aan het einde: de boel kan niet instorten waardoor je er dood onder komt te liggen. Maar in mijn beleving zit er een hele wereld tussen en is het gewoon een glijdende schaal van het een naar het ander.

NAM heeft het vanaf het begin altijd uit elkaar getrokken. Ik denk dat ze daar bepaalde belangen bij hebben gehad. Ze hebben dat op die manier ingericht en dat is eigenlijk altijd zo gebeven. De overheid heeft dat gewoon min of meer overgenomen en is dat op die manier blijven doen. Ik wilde toch uitleggen dat ik denk dat dat een onlogische en ongewenste situatie is. Goed, het is nu eenmaal wat het is en het zijn twee verschillende operaties.

Ik gaf al even aan dat toen we met die dialogtafel begonnen, schade enorm speelde, maar versterken ... Ik geloof dat we die term ... In de eerste akkoorden stond die nog niet eens. Dat was toen minder een issue. Het was eigenlijk ook nog heel onduidelijk, veiligheid; hoe zit dat? Er moest eerst een NPR-norm komen: de Nederlandse Praktijkrichtlijn moest de veiligheidsnormen bepalen. Ik moet eerlijk zeggen dat het eerste deel voor een groot deel achter de schermen heeft plaatsgevonden, dus weinig is uitgebreid besproken aan de dialogtafel. Ook die hele NPR-commissie: ik kan me niet herinneren dat die ooit geweest is. Allemaal een beetje in the dark dus. Wat ik wel weet, is dat er een stuurgroep werd ingesteld, een Impact Assessment NPR, met voorzitter Joost Haenen. Dat is eigenlijk het eerste document dat ik kan terugvinden over versterken. In die impactanalyse staat -- dat is ook de eerste keer dat er getallen genoemd worden -- dat tussen de 30.000 en 90.000 bestaande woningen waarschijnlijk versterkt zullen moeten worden.

De **voorzitter**:

Dat was, in de definitie van versterking: dat is nodig om de persoonlijke veiligheid te garanderen ...

Mevrouw **Top**:

Ja.

De **voorzitter**:

... en niet om bijvoorbeeld constructieve schade ...

Mevrouw **Top**:

Nee, nee, nee, dit ging echt over de veiligheid. Dit ging over een dusdanige constructie dat de woning niet in zou storten. Daar is het vanaf het begin eigenlijk over gegaan, over veiligheid en die NPR. Dat gaf een hoop gedoe en reuring. Toen heeft de minister, ik geloof een paar weken nadat dit rapportje, adviesje, waarvan ik me afvraag wat er überhaupt mee gebeurd is ... Ik heb de indruk dat het eigenlijk nergens op tafel geweest is en echt besproken is. Minister Kamp heeft toen een paar weken later de opdracht aan de commissie-Meijdam gegeven om eigenlijk een beetje hetzelfde uit te zoeken: wat is de consequentie van de eerste concept-NPR -- die lag er toen net -- voor het gebied? Dus: wat betekent dit? De commissie-Meijdam heeft daar een klein jaar ...

De **voorzitter**:

Dat was in 2015?

Mevrouw **Top**:

'15, denk ik. Ja, ik denk '15. Begin '15 was dat eerste impactassessmentrapportje/adviesje. Toen kwam in februari die opdracht aan de commissie. Ik denk dat eind '15 de commissie met het rapport kwam. Tussendoor had gedeputeerde Moorlag van de provincie op basis van het NPR zijn eigen onderzoek laten doen door een Amsterdams bureau; de naam is me ontschoten. Ik weet nog dat iedereen van die 30.000 tot 90.000 -- dat is een ruime bandbreedte, maar sowieso is het heel erg veel -- ontzettend schrok. Uit de analyse van dat bureau in opdracht van de provincie kwam iets van 152.000.

De **voorzitter**:

Voor alle duidelijkheid: dat zijn huizen die versterkt moeten worden om de gaswinning ...

Mevrouw **Top**:

Veilig te kunnen doen. Dus eigenlijk om de woningen bestand te maken tegen, veilig te maken voor de bevingen. Er was natuurlijk geen enkele woning in Groningen berekend op aardbevingen. Daar deden we niet aan, dus daar was op geen enkele manier in de bouw rekening mee gehouden. In feite was dus geen enkele woning daartegen bestand. Als je dan kijkt naar de seismiciteit ... Mensen vinden het misschien gek, want op tv zien ze beelden van veel zwaardere bevingen en dan pas instortingen, maar deze geïnduceerde bevingen zijn veel hoger. Dus het risico op instorting is, zeker als je er op geen enkele manier op berekend bent, anders.

De **voorzitter**:

Met "hoger" bedoelt: ze zijn minder diep in de ondergrond.

Mevrouw **Top**:

Ja, dat bedoel ik, sorry. Ja, meer naar de oppervlakte. Dat geeft gewoon een ander patroon in wat het doet aan de bovenkant.

Hoe dan ook. Niemand wist op dat moment nog wat dat dan betekende. Het ging dus om een groot aantal woningen. Intussen was de bandbreedte 30.000 tot meer dan 150.000. Het beeld was wel: nou, dan moet er ook echt wat gebeuren. Dus niet per se: drie schroeven in de muur en je bent klaar. Wat dat dan precies was, was onduidelijk, maar dat het ging om forse ingrepen, dat beeld ontstond al wel. Er was op dat moment bijna paniek, van: wat betekent dit? Dit betekent dat we straks de halve provincie moeten gaan slopen! William Moorlag was echt van slag dat dit zo'n mega impact zou hebben op de provincie.

De **voorzitter**:

Toch duurt het lang voordat er een operatie gestart wordt.

Mevrouw **Top**:

Ja, het duurde ontzettend lang.

De **voorzitter**:

Hoe komt dat?

Mevrouw **Top**:

Dat is ook wel interessant, hoe dat gegaan is. Eerst komt de commissie-Meijdam. Je ziet dat daarin ook krachten zijn die dit enigszins relativeren;

"het is wel heel erg conservatief", "laten we even duidelijk zijn: deelnemen aan het verkeer is altijd nog ...". Dat soort teksten kwamen er in die periode daarna. Het werd dus wel iets gerelativeerd wat betreft impact. Daarna heeft het nog heel lang geduurd voordat vastgesteld kon worden wat de meetlat, was, de norm. Hoe bepalen we dan welke woningen we gaan berekenen langs die meetlat? Hoe zorg je ervoor dat je daarvoor een programma in de benen zet dat uitvoerbaar is, navolgbaar is? Dat was een hele ingewikkelde discussie. Intussen zaten we in de overgang van de dialoogtafel naar de Nationaal Coördinator, die dit meteen op zijn bord had liggen. Vanaf het begin was dat degene die dit probeerde los te trekken en de discussies daarover aanging. Ik herinner me dat we meteen de discussie op de mat hadden van: wat doen we? Je wilt eigenlijk de meest onveilige woningen het eerst versterken. Dat is logisch vanuit veiligheidsperspectief. Het probleem was alleen dat niemand wist waar die stonden. Je moest wel gaan beginnen en je moest ook beginnen met rekenen. Het enige wat je kon doen was: dat wat je wel wist over verhoogd risico ... Dat had uiteraard heel erg te maken met hoge seismiciteit, kerngebied en ook wel iets met type woningen. "Laten we dan maar in een gebied, in een hele wijk, in een heel dorp, in een hele buurt beginnen." Er is toen een hele bewuste keuze gemaakt om gebiedsgericht te beginnen. Dat was niet tegenover "we willen de eerste onveilige woningen eerst", maar omdat iedereen wist: we weten niet welke dat zijn. Dan kan je het beter gebiedsgericht doen, want dan kan je sneller meer woningen ...

De **voorzitter**:

Deze benadering, die gebiedsgerichte benadering die u beschrijft, is onder verantwoordelijkheid van de NCG ontwikkeld. Is die uiteindelijk doorgezet?

Mevrouw **Top**:

De batchesbenadering; gebieden heetten "batches". Nee.

De **voorzitter**:

Waarom niet?

Mevrouw **Top**:

Het gaat in grote stappen. Nou ja, er speelden allerlei issues. Een van de dingen was dat de norm die ik net al even noemde ... Je had het model dat aangaf welke woningen mogelijk risico liepen en die je dus eigenlijk moest gaan onderzoeken. Dat was het HRA-model. Vervolgens moest het berekend worden. Je moest een NPR-berekening gaan maken om te kijken hoe het

werkelijk zat. Op basis van dat HRA-model is de keuze gemaakt voor die batches, die gebiedsgerichte aanpak. Vervolgens werd er gerekend. Het ingewikkelde werd op een gegeven moment dat er voortdurend wijzigingen werden aangebracht vanwege nieuwe inzichten, zowel in het HRA-model als in de NPR-berekeningen. De eerste modellen waren ongetwijfeld ook wat conservatief. Het was nieuw, we deden het allemaal voor de eerste keer en je neemt het zekere voor het onzekere. Maar de impact daarvan was zo enorm. En daarmee het geld. Er werd heel erg gestuurd om het zo klein mogelijk ... Ook om het uiteindelijk goedkoper te maken. Daar ga ik van uit. Allemaal logisch, maar daardoor waren er steeds wijzigingen en heeft die batchbenadering het uiteindelijk ook niet gered. Dat heeft natuurlijk alles te maken met de stopzetting van de gaswinning, maar dan zijn we alweer een paar jaar ...

De **voorzitter**:

Daar wil ik even een vraag over stellen.

Mevrouw **Top**:

... verder. Wil je daar naartoe? Nou, ...

De **voorzitter**:

Wacht even, wacht even. U gaat heel snel. Ik ben ook best snel in mijn vragen. Maar ik was wel benieuwd hoe u de relatie zag tussen de gaswinning, het gaswinningsniveau en de afbouw daarvan versus al dan niet voortgang in de versterkingsoperatie.

Mevrouw **Top**:

Toen we daarmee begonnen, toen Alders daarmee begon ... Sowieso was het gewoon heel pijnlijk, het idee dat je woningen moet versterken zodat je gas kunt blijven winnen. Heel veel mensen zagen dat zo. Het was de legitimatie voor de gaswinning. Het feit dat ook een verlaging van de gaswinning -- die hadden we toen ook al wel -- uiteindelijk niet eens zo'n verschrikkelijk groot verschil maakte qua impact op wat je voor de veiligheid moest doen, maakte het niet beter. Als het nou zo was dat bij wijze van spreken met elke kuub minder gas er meteen een hele batch woningen uit had gekund, had je een ander verhaal. Maar wij merkten dat dat eigenlijk niet eens zo heel veel verschil maakte. Er werd iedere keer gedacht dat bij een volgende normering het echt veel beter werd, maar zo gauw dat iets verder werd doorgeëxerceerd, was het iedere keer toch ook weer marginaal.

De **voorzitter**:

U gaf al aan dat er een kentering kwam toen het besluit viel om de gaswinning heel fors terug te brengen, op termijn zelfs naar nul. Wat was de impact daarvan op de versterkingsoperatie?

Mevrouw **Top**:

Die was mega. Je kan gerust zeggen dat het bijna een keerpunt geweest is. Ik schetste net al even dat het een enorm ingewikkelde operatie was om dat überhaupt op de rails te krijgen, dus om überhaupt grip te krijgen op: hoe gaan we dit doen, waar gaan we dit doen, wanneer gaan we dit doen? Dat was eigenlijk net een beetje op gang aan het komen; een soort dieseltrein die je eindelijk aan de praat hebt gekregen. Misschien niet zo'n heel goed voorbeeld. Wat er eigenlijk gebeurde met dat besluit, dat een prachtig besluit was ... Vrij snel kwam erachteraan: nou, dan gaan we dit allemaal even on hold zetten. Dat was de term. Maar feitelijk betekende dat -- dat is achteraf ook gewoon gebleken -- dat die hele zaak het zand ingereden is en dat het gewoon klaar was. Dat heb ik echt heel erg gevonden, eerlijk gezegd. Ik had echt het gevoel: we beginnen een beetje op gang te komen, we beginnen een beetje te voelen, te snappen en te zien wat dit betekent. Het kwam ook een beetje op gang; ook aannemers die een beetje ... Het was allemaal nieuw, dus iedereen moest er een beetje gevoel bij gaan krijgen, iedereen moest er wat routine in ontwikkelen. Dat was in één keer weg. Ik vond het echt onbestaanbaar. Ik snap het, de kraan gaat dicht en dat heeft natuurlijk ... Daarom doe je het ook, dat wil je ook, dat het consequenties heeft voor de seismiciteit en dus voor de veiligheid. Alleen, iedereen wist: zelfs met de kraan dicht straks hebben we nog jaren die seismiciteit. Dus waarom nu de boel afbreken? Dat je op termijn bijstuurt, dat je dieseltank bijstuurt? Graag. Want niemand zat te wachten op deze gigantisch vernielende operatie. Maar er was geen enkele reden om het op dat moment al op pauze te zetten, inhoudelijk.

De **voorzitter**:

En hoelang heeft die pauze in uw beleving geduurd?

Mevrouw **Top**:

Veel te lang. Het was niet alleen een pauze, daarna kwam er ook weer een soort herbezinning. Dan krijg je het traject met het Mijraadvies. Daar kwam toen uit: iets van 1.500 verwachten wij en met één druk op de knop weten we welke woningen dat zijn. Nou, dus niet. Toen er uiteindelijk een lijst uitkwam, bleek die aan alle kanten te rammelen en niet te kloppen. Het

heeft allemaal heel veel tijd, frustratie en gedoe gekost en uiteindelijk heeft het niet eens iets opgeleverd, want we zitten nog steeds ...

De **voorzitter**:

Wat betekende dat voor de bewoners?

Mevrouw **Top**:

Dat was natuurlijk heel naar. Je hebt een brief in huis gekregen waarin staat: uw woning is onveilig, want voldoet niet aan de norm. Waar je er tot die tijd misschien nog wat afstandelijk in zat en dacht "nou ja, dat gaat niet over mij", gaat het op het moment dat je zo'n brief in huis hebt waarin het zwart op wit staat en je geen idee hebt wat het betekent en wanneer er iets gaat gebeuren, gewoon onder je huid zitten. Het is gewoon heel naar om zo'n brief in huis te hebben. Zelfs de brief "we gaan onderzoeken of uw woning wel veilig is" is al ingewikkeld. Dan je al nadenken: "O, maar de baby slaapt wel boven en als er wat gebeurt, wist ik het, dus misschien toch maar naar beneden halen." Weet je, dat soort gedachtes. Die gaan vastzitten en je weet niet ... Dan ga je maar eens bellen. Dan denk je: ik vind het nu toch wel echt naar worden en ik zie daar wat gebeuren. Het is fnuikend geweest, echt waar. En niemand die iets kon zeggen, niemand die duidelijkheid kon geven, niemand die een antwoord had. Er zijn mensen geweest die twee of drie jaar op een versterkingsadvies moesten wachten. De inspectie was geweest. Daar zit je op te wachten, dat wil je weten. Daar word je al onrustig van. Het is hetzelfde als je naar de dokter gaat en wilt weten wat de bloeduitslag is. Dat is toch wel een dingetje. En dan heb je uiteindelijk versterking en dan kan het nog verschrikkelijk lang duren.

De **voorzitter**:

Hadden gedupeerden al zicht op die gebiedsgerichte aanpak, wat de bedoeling was om te gaan doen? Werden ze geconfronteerd met een andere realiteit? Of was het inzicht in hoe die operatie liep überhaupt niet aanwezig bij hen?

Mevrouw **Top**:

Dat verschilt natuurlijk. Ik denk dat men in die tijd nog redelijk op de hoogte was. In Groningen kon je het vrij gemakkelijk op straat over batch 1588 en zo hebben. Dan snapte iedereen je ook. Dat moest je in de rest van Nederland niet doen. Ik denk dat het toen nog redelijk goed erin zat. Er waren ook veel bijeenkomsten in dorpshuizen en dat soort dingen, waar de NCG, Hans Alders, altijd uitlegde wat we gingen doen en hoe we dat gingen

doen. Ik denk dat er dus wel een beeld bij was. In Opwierde in Appingedam werd intussen ook begonnen.

De **voorzitter**:

Het is een heel ingewikkeld proces. We gaan het nu niet helemaal in detail bespreken. Er wordt wel geprobeerd een aantal zaken vlot te trekken, ook in de vorm van een bestuursakkoord, in 2020. Dan is er ook al een wet versterking gemaakt. Wat ziet u aan potentiële verbeteringen in de aanpak die toen is bedacht?

Mevrouw **Top**:

Dan heeft u het over de aanpak van het bestuursakkoord 2020.

De **voorzitter**:

Ja, ja.

Mevrouw **Top**:

En de vraag was welke potentiële verbeteringen in de aanpak ... Het begint al even met de vraag wat dan de aanpak was van dat bestuursakkoord. De intentie van het bestuursakkoord, toen de gesprekken daarover geïnitieerd werden -- dat was in het voorjaar 2020, denk ik -- kwam wel vanuit de gedachte: dat er nu verschillen gaan ontstaan, is wel ingewikkeld; daar moeten we misschien iets mee. Dat was allemaal ontstaan vanaf de Mijnraadperiode en die 1.500 in 2018. Wij hadden toen al zoiets van: "Wat zijn we nou aan het doen? Hoe gaat dit landen? Komt dit wel goed? We geloven niet in deze manier." Maar oké, dat begint zich dan uit te kristalliseren en dan wordt duidelijk dat daar grote verschillen gaan ontstaan en wordt ook duidelijk dat dat wel een probleem wordt in de regio. Dan moet daar misschien toch weer een bestuurlijk akkoord over gaan komen. Er moeten gesprekken met het Rijk komen.

Die worden dan gestart. Wij waren op zich er natuurlijk heel erg voor dat er iets bedacht zou worden om die verschillen te verkleinen en op z'n minst verklaarbaarder en begrijpelijker te maken. Wij hadden daar ook wel ideeën over. Ik heb daar in het voorjaar nog ... Dat heette het "inspiratiedocumentje". Nou, dat is allemaal niet heel ... Maar gewoon ideeën over: hoe pak je dat aan, hoe zorg je ervoor ... Dat begon toen ook al wel langzaam zichtbaar te worden, dat ook in dorpen, in samenlevingen, in straten de spanningen opliepen, dat het scheuringen veroorzaakte, dat mensen die blij moesten zijn om naar een nieuwe woning terug te gaan, zich

daar schuldig over gingen voelen. Weet je, hele nare processen begonnen toen al zichtbaar te worden. Wij wisten, met alles wat er nog aan zat te komen: dit gaan we nog 30, 40 of 50 keer meemaken en nog vele malen erger. Daar moet je dus iets mee.

Ik had heel erg gehoopt dat we over een andere aanpak en over hoe je hier op een verantwoorde manier in dorpen mee omgaat een gesprek zouden kunnen hebben. Daar had ik wel wat ideeën over. Ik geloof dat wij voor de zomer één keer bij zo'n bestuurlijk overleg aanwezig zijn geweest. Ik heb het rondgestuurd. Ik kreeg er eigenlijk geen reactie op. Ik heb één ambtenaar gehad die zei: kun je nog eens toelichten? Dat heb ik in de rand van die eerste vergadering in tien minuten gedaan en gezegd: ik wil daar heel graag over doorpraten, kunnen we niet een aparte ... "Nou, ja." Nooit meer wat gehoord. De hele zomer is er heel druk bestuurlijk overleg geweest met Den Haag, maar wij waren daar niet meer bij betrokken. Ik heb daar niets meer over weer gehoord.

De voorzitter:

U ijverde dus voor eigenlijk weer een gebiedsgerichte aanpak. Of mag ik het niet zo noemen?

Mevrouw Top:

Ik weet niet wat daar dan onder verstaan wordt -- dat kun je natuurlijk ook op allemaal verschillende manieren doen -- maar wel een aanpak waarin je oog hebt voor een samenhang in een buurt, een wijk of een dorp. Wij zeiden: het uitgangspunt is dat je een inclusieve aanpak moet hebben. Dat betekende, vonden wij, dat je iedereen de mond moest gunnen en meenemen. Je moet ook de context schetsen, je moet het er met die mensen over hebben: dit gaat er in uw buurt of in uw wijk gebeuren. Tot dan toe, en trouwens ook daarna, werd er alleen een-op-een gecommuniceerd. De eigenaar kreeg een brief met "dit gaan wij doen", maar niemand had een idee van er in de rest van de straat, de buurt of de wijk gebeurde. Dat is zo gebeven. We kregen dat bestuursakkoord. Daar is een poging gedaan om enigszins tegemoet te komen aan die verschillen: die blokjesbenadering. We hadden al 25 versterkingsregimes en daar kwam die blokjesbenadering nog eens overheen; A-blokje en B-blokje. Dat was dan het cluster. Omdat ze in de buurt van A woonden, kregen die wat extra's. Ik heb steeds gevraagd: ik wil graag weten waar die clusters nu geland zijn; waar hebben we nu die B-categorie? Want dat zijn dan kennelijk de samenhangende clusters. Die zijn gewoon niet gepubliceerd.

De **voorzitter**:

Voor de benadering die u bepleitte, was geen gehoor. U kreeg eigenlijk niet eens een reactie op de input die u had gegeven.

Mevrouw **Top**:

Nee, ik heb daar nooit een gesprek over gehad, nee. Dat vond ik echt heel jammer.

De **voorzitter**:

Dan gaan we daar op door.

Mevrouw **Top**:

Nee, nou ja ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Duidelijk. Wij willen heel graag met u spreken over de invloed die de maatschappelijke organisaties hebben gehad op de uitvoering en de keuzes die gemaakt zijn in het beleid. Dan zien we dat het Groninger Gasberaad veel samenwerkt met de Groninger Bodem Beweging. Hoe verliep die samenwerking?

Mevrouw **Top**:

In mijn ogen goed verliep die hartstikke goed.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Zaten jullie altijd op één lijn?

Mevrouw **Top**:

Ja. Er waren natuurlijk af en toe wel wat accentverschillen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Waar lagen die?

Mevrouw **Top**:

Ik weet bijvoorbeeld dat Bodem Beweging altijd veel zwaarder heeft ingezet op de gaswinning. Het Gasberaad heeft dat net iets meer, denk ik, destijds als een gegeven aangenomen en heeft zich meer geconcentreerd op het hier en nu. Dat kwam misschien ook wel een beetje vanwege de dialoogtafelgeschiedenis. Bij de dialoogtafel was de afspraak dat de gaswinning geen onderwerp van discussie kon en mocht en zijn, dus de maatschappelijke organisaties die daar in hadden gezeten -- overigens was

dat de GBB ook -- waren daar een beetje in meegegroeid. Nou ja, het GBB zat meer op het voeren van rechtszaken. Ze waren aanvankelijk ook activistischer. Volgens mij is dat later nog wel weer wat bijgetrokken, dat wil zeggen dat het Gasberaad ook best meedeed aan dat soort acties. Over details van invulling en uitvoering kun je best verschillend denken -- dat hebben we ook wel gedaan -- maar als het erop aankwam en als het over grote dingen ging, over belangrijke momenten in bestuurlijke overleggen of wat dan ook, is mijn beeld dat we elkaar altijd vonden, soms in een compromisachtige formulering waar we alle twee mee konden leven, omdat we het belangrijk vonden dat we er op dat soort belangrijke momenten samen stonden. Je bent er immers beide voor het belang van Groningen. Wij wilden niet tegen elkaar uitgespeeld worden.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Er waren dus accentverschillen op de thema's waar u mee vooropliep en aandacht voor vroeg, maar er was geen verschil van inzicht? Jullie waren eensgezind in jullie uiteindelijke optreden?

Mevrouw **Top**:

In mijn beleving is het op hoofdlijnen altijd zo geweest. Nogmaals, er zal heus wel iets te vinden zijn waarover we net iets anders ... Een regelingetje, een uitwerking of een positie. Ik ben altijd een groot voorvechter geweest, en dat ben ik eigenlijk nog steeds, van een hele integrale aanpak. Ik weet dat de GBB daar in de loop van de tijd genuanceerder over is gaan denken. Zij zeiden: dan moet er weer gereorganiseerd worden. Maar dat is wat anders. In de kern vind je dat je een oplossing voor inwoners moet hebben - - daar zijn we het allebei heel erg over eens -- in plaats van juridische regelingen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zei net, u liet net vallen: we wilden niet tegen elkaar uitgespeeld worden. Was dat aan de orde?

Mevrouw **Top**:

Nee, bij mijn weten niet.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Waren partijen daarop uit?

Mevrouw **Top**:
Wat zegt u?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Waren partijen daarop uit?

Mevrouw **Top**:
Nee, ik wil niet de suggestie wekken dat dat op die manier ... Nee. Dat weet ik niet. Nee. Maar goed, het was natuurlijk af en toe best spannend. Dan kan het natuurlijk enorm helpen. Ja, nou ja. Aan ons, aan het GGB, heeft het nooit gelegen. Wij hebben er altijd voor gezorgd dat dat niet kon. Die ruimte was er niet. Dat hoefden ze ook niet te proberen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Jullie stonden samen sterk?

Mevrouw **Top**:
Ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Oké. Hoe kijkt u aan tegen de manier waarop de NAM omging met de wensen van de maatschappelijke organisaties?

Mevrouw **Top**:
De NAM moest ontzettend wennen aan überhaupt het feit dat ze ineens met maatschappelijke organisaties en ook gewoon burgers aan tafel zaten. Dat was voor hun echt bijzonder. Ik heb ook echt in het begin soms het gevoel gehad dat we elkaars taal niet spraken, een soort Chinees en Gronings langs elkaar heen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Geeft u eens een voorbeeld?

Mevrouw **Top**:
Maar ik heb wel het gevoel gehad dat -- dé NAM bestaat natuurlijk niet -- de mensen die daarbij betrokken waren het wel interessant vonden ook, om te kijken hoe het dan gaat, hoe dat in gesprek gaat, en ook wel geprobeerd hebben om te kijken hoe je dat eigenlijk doet. Ik heb achteraf ook nog weleens van sommigen van hen gehoord dat ze het bijvoorbeeld heel jammer hebben gevonden dat die dialoogtafel stopte. Want na dat moment hebben we ze eigenlijk in hun structurele, formele setting nooit meer gezien.

Toen werd dat helemaal uit elkaar getrokken. Maar we hebben ik denk anderhalf, twee jaar regulier, structureel met ze aan tafel gezeten. We begonnen net een beetje aan elkaar te wennen, elkaar te snappen, elkaars taal te spreken. Ik vind het heel zonde wat dat betreft dat dat niet meer tijd gegund was.

Ja, je kon best met ze in gesprek. Maar ja, het was een bedrijf en dat had wat minder boodschap aan allerlei publieke wensen die wij hadden. "Maatschappelijk verantwoord? Ja, dat zal wel, maar daar zijn wij niet aansprakelijk voor." Dat is een beetje in een notendop je discussie. Ze willen best eens een keer iets extra's doen. Daar gaat het niet om. Ze waren ook best bereid om over individuele gevallen te spreken, maar dat was precies wat ik eigenlijk niet wilde en wat ik ook niet deed. Ik haalde voorbeelden aan van waarom het systeem niet werkte en dan zeiden ze: o, wie is dat? Dan zei ik: "Nee, nee. Dit is er toevallig eentje, maar zo zijn er nog 300, 400, 800. Dus we moeten gewoon het systeem aanpassen." Daar waren ze wel heel terughoudend in. Zij zijn natuurlijk dan bij uitstek degenen die even snel uitrekenen wat ze dat gaat kosten. "En we zijn er niet aansprakelijk voor."

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Waarom denkt u dat ze zo geïnteresseerd waren in die individuele gevallen?

Mevrouw **Top**:

Omdat ze natuurlijk best zagen dat het wel kon helpen in de goodwill en in de uitstraling om niet te veel sneue gevallen in de publiciteit te hebben, zal ik maar zeggen. Dus daar waren ze wel bereid om dan even een stapje extra te zetten of om even te kijken. Dat vond ik er ook altijd wel weer ingewikkeld aan.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Wat vond u daar ingewikkeld aan? Kunt u dat beschrijven?

Mevrouw **Top**:

Ik heb het net al een beetje proberen uit te leggen. Kijk, het is fijn dat je dan één iemand helpt, maar als dat betekent dat daardoor het structureel niet verandert en er daardoor geen veranderingen voor andere mensen komen, niet in het systeem, dan heb je er in feite één geholpen, maar heb je er duizend laten zitten. Ik ging voor de lange termijn en voor iedereen en niet voor degene die ik toevallig was tegengekomen of degene die toevallig de pers zocht. Maar goed, dat was af en toe best lastig. Want er werd wel tegen

mij gezegd: vertel nou gewoon wie het is, dan ga ik even op kantoor kijken en dan ... Die verleiding is natuurlijk groot, want je wist ook dat ze het dan hoogstwaarschijnlijk wel gingen regelen. Maar dan voelde ik me ook in het krijt staan bij ze. Dan heb je ook het idee: ze hebben mij een gunst verleend en nou moet ik de volgende keer niet zo moeilijk doen. Dus ik was daar heel strak in zelf. Maar ja, een heel enkele keer ... Je laat iemand dan ook zwemmen. Dus ik heb het heel sporadisch weleens gedaan, maar ik heb ook wel bestuurders gezien die dat vrij standaard deden en regelmatig. Ja, het is een keuze. Want je helpt dan wel mensen, maar ik denk dat je er een heleboel ook niet mee helpt.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Heeft de overheid voldoende geluisterd naar de wensen die vanuit de maatschappelijke organisaties werden ingebracht, bij de dialoogtafel en ook bij het Gasberaad?

Mevrouw **Top**:

Nou toch even, dan. Ik heb al iets gezegd over hoe wij aankeken tegen het oplossen van deze problematiek. We hebben echt niet altijd alleen maar gezegd "wat jullie doen klopt niet" of "het is fout". We hebben echt oprecht steeds geprobeerd om mee te denken in hoe je dat dan zou moeten doen en wat er dan anders zou kunnen. Een greep even uit de adviezen die wij geschreven hebben de afgelopen jaren. 2017: De wal keert het schip. 2017: Radicaliseren, afhaken of roer om? Schone lei, winst voor iedereen. 2017: Tussen hoop en vrees. 2019: Crisis op de klei. Daar had denk ik nog steeds de basis in gezeten voor een totaal andere aanpak en visie. 2019: Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald. 2020: Operatie herstel Groningen. De barometer Boudel op rieg. Te veel, te weinig, te laat: een uitgebreid stuk over hoe het ook kan, wat er schort aan hoe we het nu doen en dat dat niet zo hoeft. Pulp fiction, 2021: een serie, zes afleveringen inclusief filmpjes, over waarom het zo niet gaat, waarom het failliet is, het al zo lang failliet is, en ook hoe het anders kan. En niet één keer, niet één keer -- dit is een greep uit de adviezen; dit zijn de grotere stukken -- heeft dat geleid tot een uitnodiging: kom, laten we eens een dag op de hei gaan zitten, laten we eens kijken, laten we eens een exercitie doen. Zou dit kunnen en waar lopen wij dan tegenaan als overheid, hoe zouden we dat kunnen oplossen?

Ik heb dat echt heel teleurstellend gevonden. Dit verhaal, Boudel op rieg, een stand van zaken, inclusief opnieuw een suggestie voor hoe het zou kunnen, is het enige document dat een overzicht geeft van waar we staan in

het gasdossier, met al die onmogelijke regelingen, al die onmogelijke commissies. Dit is het enige. Ik was met drie, vier man, hè. We hebben hier ook nog weer in aangegeven hoe het zou kunnen. Ik heb hier een heel vriendelijke beleefde brief op teruggekregen van de minister, iets langer dan een standaardontvangstbevestiging. Maar ik wilde hierover in gesprek! Ik wilde kijken: waarom kunnen we het niet zo proberen? Leg mij dan uit waarom dit zo onmogelijk is. Echt waar, ik ben aan de dialoogtafel begonnen omdat ik echt serieus dacht: oké, dit is een heel goed, mooi bestuurlijk experiment, waarbij we als volwassen mensen een probleem gaan oplossen waarvan iedereen helder voor de bril heeft dat het een groot probleem is. De sense of urgency was groot op dat moment. En eigenlijk toen al bleek dat de NAM en misschien nog wel meer de overheid op dat moment er helemaal geen behoefte aan hadden en dat wij daar zaten voor de legitimatie van het beleid van de minister. Dat is ons zelf door ambtenaren wel expliciet zo gezegd. Als ik terugkijk, denk ik: hoe naïef ben ik geweest?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Mijn vraag was ...

Mevrouw **Top**:
Werd er geluisterd?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
... heeft de overheid voldoende geluisterd naar het Gasberaad en de dialoogtafel.

Mevrouw **Top**:
Nee, nee. Als het antwoord niet duidelijk was: nee.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Het antwoord is heel helder. Ik hoor het u zeggen en ik hoor ook het vuur waarmee u het brengt. Ik heb zo-even meegeturfd: ongeveer tien adviezen met hoe het beter kan, hoe het anders kan. Voor mensen, voor bewoners, lees ik daarin. Wat was het dan dat daar in de weg zat? Wat denkt u?

Mevrouw **Top**:
Het waren, even voor de goede orde, niet tien verschillende adviezen. Het was altijd vanuit hetzelfde basisprincipe, maar steeds aangepast aan de nieuwe context van dat moment. Daar hecht ik toch even aan, want in de basis was het heel consistent. Ja, waarom lukte dat dan toch niet? We zaten

denk ik toch echt op een totaal verschillend spoor. Er waren ook gewoon twee verschillende sporen, denk ik. Met wat voor operatie ben je bezig? Ik ging ervan uit dat we bezig waren met een operatie: "Hoe maken we het weer goed naar die Groningers. We hebben er zwaar van geprofiteerd, zwaar van geprofiteerd, als Nederland, als samenleving, en we hebben iets kapotgemaakt en we moeten bijna nederig kijken hoe we dat weer goed kunnen maken voor ze." In mijn beleving was dat de opgave en de operatie waar we voor stonden, maar in de praktijk ging het hier over een juridische aansprakelijkheidsoperatie en een budgettair gekaderde operatie. En dat is een heel andere manier van zo'n operatie leiden en ingaan.

Het werd vooral heel verwarrend omdat in de teksten, in de beeldvorming, eigenlijk de suggestie wel gewekt werd dat we met die eerste operatie bezig waren. De bewoner centraal, hoe vaak hebben we dat niet gehoord? In de Tweede Kamer werd het om de haverklap geroepen. Elke bewindspersoon -- we hebben er zes gehad -- riep: nee, maar het gaat ons ook om de bewoner, de bewoner centraal. Daarmee bevestig je het beeld dat je gaat voor: we gaan dit voor de Groningers oplossen en we gaan het doen. Maar in de praktijk kreeg de uitvoering, IMG en NCG, alleen maar juridische instrumentjes, afgeleid van die aansprakelijkheid. Dat spoorde totaal niet met de verwachting en het beeld "we gaan het probleem oplossen". En daarmee is het gewoon continu vastgelopen. Iedere keer weer. Om de twee jaar liep het hele systeem gewoon vast. En dan gingen we iets nieuws proberen, maar wel met dezelfde valkuilen erin gebouwd. Ik denk dat het aan jullie is om te ontdekken hoe we dat gehad hebben en hoe we dat hebben kunnen doen.

De voorzitter:

U heeft in die jaren best veel contact gehad met mensen die de besluiten namen, in de private sector, degenen die verantwoordelijk waren voor de winning, en zeker ook bij de overheid. Hadden zij nou wel de integrale kennis die nodig was voor de integrale benadering die u voorstond?

Mevrouw Top:

Nou ja, dat is natuurlijk ook een beetje een oorzaak-gevolgverhaal. Op het moment dat je alles uit elkaar trekt, heb je dus ambtenaren die op dat stukje verantwoordelijk zijn en daarmee bezig zijn en die helemaal geen zicht meer hebben op wat er om hen heen op andere plekken gebeurt. Dus als u nou vraagt of er een integraal beeld was bij besluitvormers: ik denk onvoldoende. Al die verschillende deelaspectjes en onderdelen kwamen

alleen bij elkaar bij de bewoners -- die kregen met alles te maken -- en bij de minister op grote hoofdlijnen, maar daartussen zat iedereen op zijn eigen deelstukje. Ik denk dat ik als een van de weinigen met mijn Gasberaad het totaal nog enigszins overzag en op alle onderdelen nog een beetje beeld had. Vandaar ook de barometer Boudel op rieg. Voor de rest kom je specialisten tegen, een ambtenaar die op die regeling zit. Dat is natuurlijk fnuikend, want die heeft geen idee wat dat bij die bewoner, die ook al die andere dingen nog over zich heen krijgt, uithaalt.

De voorzitter:

Wat was uw beeld van de doorzettingsmacht bij degenen die de grotere besluiten konden nemen?

Mevrouw Top:

Ik heb eigenlijk nooit echte doorzettingsmacht gezien. Ik heb überhaupt bijna geen macht gezien. Ik heb me vaak afgevraagd: waar is hier de macht, wie gaat er eigenlijk nog over, waar moet ik zijn om aan te geven dat het zo niet meer gaat? Er waren natuurlijk zo veel partijen bij betrokken op zo veel onderdelen. Het is een bekend fenomeen: een probleem van velen is een probleem van niemand. Op een gegeven moment was het verdeeld over twee ministeries. Alleen dat al, als je het over een integrale benadering hebt: met wie moet ik daar überhaupt nog het gesprek over hebben? Ik wist op een gegeven moment niet eens meer met wie ik daarover een gesprek moest hebben.

De voorzitter:

Dus u zegt dat het ontbrak aan integrale kennis, dat het ontbrak aan duidelijk belegde doorzettingsmacht.

Mevrouw Top:

Absoluut. De dialoogtafel, daar was de governance niet goed geregeld. Niemand wist wat nou eigenlijk de positie was van de dialoogtafel. Kon die besluiten nemen? Wat voor status hadden die besluiten dan? Ja, op consensus gericht. Er was eigenlijk niet goed over nagedacht. Men dacht: nou ja, dat zien we dan wel. Nou, mislukt. NCG, Nationaal Coördinator Groningen. Eigenlijk was niet goed ... Ja, een samenwerkingsverband tussen Rijk, provincie en gemeenten. Ben je dan een samenwerkingsverband? Nou nee, zei Hans Alders, ik ben mezelf. Dan ben ik al in de war. Dan denk ik: hoe kan dat nou? Dat hebben we ook gezien. Die had geen positie, formeel. Er is van alles in gang gezet, maar het is niet gelukt. We zijn dus ook steeds

bezig met denken: we hebben een nieuw fenomeentje, een nieuw symbooltje, en dan zien we wel hoe ver dat komt. Dan heb je het over de dialoogtafel. Dan heb je het over de NCG. En uiteindelijk werkt dat natuurlijk niet. Ik snap best dat je niet altijd alles tot achter de komma eerst uitgewerkt hoeft te hebben voordat je ergens aan begint, maar er werd niet eens echt over nagedacht. Je kun dat parallel doen. Je moet er op zijn minst mee bezig zijn: hoe gaan we dit dan verankeren? Het zijn niet de leukste discussies, maar het moet wel. En het ging continu fout.

De voorzitter:

U schetste net al dat u als vertegenwoordiger van de maatschappelijke organisaties vaak niet werd gehoord, of niet werd meegenomen of ook niet aan tafel kwam. Toch werd er beleid gemaakt, elke keer nieuw beleid. In hoeverre had dat beleid een goede relatie met de uitvoering?

Mevrouw Top:

Ik denk dat er heel veel beleid is gemaakt dat je best goed kon verkopen, om het maar even zo te zeggen, maar dat het behoorlijk wat haken en ogen in de uitvoering had waar niemand echt mee bezig was geweest. Ik heb ook veel beleid gezien dat gemaakt is, beleidsregels, dat ook in de uitvoeringsorganisaties helemaal niet geïmplementeerd werd voordat het bekend gemaakt werd, als het ware. Dat is natuurlijk heel ingewikkeld. Er zijn situaties geweest waarin er dingen veranderden, bewoners dat in krant lezen en dachten: o. Die gingen hun bewonersbegeleider bellen en die zei dan: "Ja, ik las dat ook in de krant. Geen idee." Het gaat ook om dat soort dingen. Ik heb veel respect, maar ook wel empathie voor of medelijden met die bewonersbegeleiders. Die hadden een ontzettende rotpositie. Het beleid was ondoorzichtig, het was veel en het veranderde continu. Het was soms zelfs tegenstrijdig. Je moest het maar zelf zien te vertalen naar wat dat dan betekende voor de mensen die jij begeleidde en jij was wel de eerste die alle vragen kreeg, maar ook alles wat er niet goed ging terugkreeg. Geen benijdenswaardige positie.

De voorzitter:

Dat leidde tot ...

Mevrouw Top:

Dat heeft ook geleid tot een enorme doorstroom, uitstroom. Dan krijg je daar weer nieuwe mensen op die dan van niks weten en als bewoner ben je dan ook geïrriteerd. Het wordt een soort vicieuze cirkel, naar beneden. Dat

heb ik echt gezien. Dat heeft veel te maken met zwabberend beleid, onduidelijk beleid en veel te weinig afstemming met de uitvoerders, met de mensen die het echt moesten doen. Ik denk dat daar ook ontzettend veel schade door berokkend is en leed door veroorzaakt is.

De **voorzitter**:

Heeft u in die periode -- het is een behoorlijk aantal jaren -- besluitvormers gezien die wel vanuit het perspectief van de burger probeerden dit vraagstuk aan te vliegen?

Mevrouw **Top**:

Nou. We hebben er natuurlijk maar een paar gehad die er echt wat meer tijd voor gehad hebben. Een boel hebben er maar heel kort op gezeten, plaatsvervangend. Nou ja, misschien begint iedereen wel met die ambitie in eerste instantie, maar op een of andere manier -- bij de een iets sneller dan de ander -- raakt dat heel snel toch uit beeld. Dan wordt het toch ingekapseld in een ander type discussies, die gaan over geld, die gaan over verantwoordelijkheden. Die gaan ook over: nou, als we het hen laten doen, dan hebben wij er ook geen verantwoordelijkheid meer voor en dan ... Dat gaat niet over: wordt die bewoner geholpen? Dat gaat over: hoe dekken we onszelf in? Dat type discussies. Uiteindelijk zie je dat heel veel mensen best met goede bedoelingen beginnen, maar toch weer eindigen in dit type besluitvorming en dit type beleid. Nou ja, we hebben het gehad over het dichtdraaien van die gaskraan in één keer, vrij snel naar nul, terwijl we een halfjaar daarvoor nog van minister Kamp, die hemel en aarde bewoog, hoorden: "Het kan niet. Het kan niet. Vanwege de leveringszekerheid, maar ook vanwege de veiligheid. Vlakke winning. Cruciaal. Het is onmogelijk." Nou volgens mij was dat in oktober, november. En zes maanden later kan het wel.

Oké. Goed. Wij incasseren dat. Mooi. We gaan de oorzaak aanpakken. Hartstikke goed, maar om dan gelijk ... Daar zal ongetwijfeld een deal met de NAM achter gezeten hebben: we gaan dit doen, maar er komt compensatie en we stoppen met die idiote versterkingsoperatie. Dan lever je toch weer in op het perspectief van de bewoners. Ik kan het niet anders zien. Want als dat nog steeds je perspectief was geweest, dan had je dat niet zo gedaan. Echt niet. Ik heb het hem gesmeekt: "Je gooit nu het kind met het badwater weg. Het is prachtig, die kraan dicht, maar doe dit nu niet." En dat er bijgestuurd moet worden op termijn ... Dan zijn er kennelijk andere, zwaarder wegende belangen.

De **voorzitter**:

Wat zei hij toen tegen u?

Mevrouw **Top**:

Eh. Nou ja, het was in een grotere setting. Er was in één keer een heel ander type gesprek. In feite was het: ik heb het gedaan om die versterking te kunnen opzetten, te kunnen pauzeren, omdat dit gewoon ook te gek werd. Er was al gewoon te veel besloten in de achterkamer om nog een open gesprek te hebben. Waar wij het tot dan toe over schade gehad hadden inhoudelijk, was op dat moment voorbij. Ik heb daarna eigenlijk nooit meer het gevoel gehad dat er ruimte was voor een gesprek, een open gesprek. Dat is er daarna niet meer geweest, want toen was dat al besloten. Het moest gaan zoals het gegaan is.

De **voorzitter**:

En dat zei hij letterlijk: ik heb het gedaan ...

Mevrouw **Top**:

Nee, dat zei hij niet letterlijk, maar zo heb ik het ervaren op het moment dat hij vertelde dat het op pauze ging. Dat was ook al het proces, hè. De Mijnraad moest binnen drie maanden met een advies komen. Nou, de Mijnraad was nog nooit binnen drie maanden met wat voor advies dan ook gekomen. We hadden altijd alleen maar moeten wachten op de Mijnraad en in één keer konden ze wel een onmogelijk advies in drie maanden afleveren. Ik viel van de ene verbazing in de andere. En daar was geen ruimte meer om echt te vragen: "Wat zijn we nou aan het doen? Moet dit zo? Kunnen we het niet op een andere manier doen?" Daar was geen enkele ruimte meer voor. Het zat dicht.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

De bewoner centraal. Dat is een adagium dat veel klinkt, dat we veel tegenkomen. Het Gasberaad pleit daarbij voor maatwerk voor bewoners. Hoe ziet u dat maatwerk voor zich?

Mevrouw **Top**:

Misschien moeten we beginnen met: wat is "de bewoner centraal"?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Wat is dat volgens u?

Mevrouw **Top**:

Dat is dat je begint met een gesprek met de bewoner, over zijn huis, over zijn situatie, over zijn behoeften, over zijn wensen. "De bewoner centraal" is voor mij: de bewoner als vertrekpunt. Natuurlijk komt dan op tafel: wat zijn de schaderapporten, hoe zit u in de versterking, waar zitten we ergens in het proces en wat weten we intussen? Allemaal prima, maar het begint met een gesprek met de bewoner over: dit is wat we bij uw woning waarnemen, hoe zit u erin, wat vindt u ervan? Een echtpaar van in de 80 die in dezelfde woning zit als het jonge gezin ernaast, kijkt daar heel anders naar. Wat wil je? Moeten die mensen over een jaar nog een jaar of anderhalf jaar naar een wisselwoning gesleept worden omdat hun hele huis gestript moet worden of misschien wel gesloopt en opnieuw gebouwd? Of moet je daar een ander gesprek mee voeren, moet je zeggen: misschien heeft u er wel belang bij om naar een appartement te gaan of misschien wilt u hier tot het eind blijven, en dan gaan we u helpen met een paar noodmaatregelen, halen we nog wat drempels weg en prima. Daar gaat het wel om en dat doen we nu niet. We kijken nu alleen maar wat het versterkingsadvies is en dan moet iedereen rücksichtslos -- wie of wat er ook in zit en wat hun behoeften ook zijn -- daarin mee. Mijn beeld bij de bewoner centraal is dat je dat gesprek met de bewoners hebt en dat je dat meeweegt. Dat wil helemaal niet zeggen dat je alles van iedereen moet honoreren, dat iedereen maar zijn zin moet hebben en dat iedereen maar zijn eisen en wensen ongebreideld op tafel kan leggen. Daar gaat het niet om. Het gaat er wel om dat je ook de behoeften, de situatie en de context van de bewoner meeneemt in de afweging en in een plan van aanpak.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Hoe ziet u dat voor zich, ook in relatie tot de grote aantallen schades die er zijn en de grote omvang van de versterkingsoperatie? Kan dat dan?

Mevrouw **Top**:

Er is misschien zelfs een efficiëncyslag te maken.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Kan het dan op die manier worden vormgegeven?

Mevrouw **Top**:

Ja, nou ja. We lopen nu met twee organisaties met beide hun eigen bewonersbegeleiders en hun eigen callcenters al die mensen langs. In feite is het gewoon ook volstrekt onlogisch. Dus dat gesprek moet je over het totaal

voeren. Dat moet ook gaan over de schade. Natuurlijk zijn er woningen waar nog nooit schade is geweest, maar die toch versterkt moeten worden op basis van allerlei ... Prima. Ik geef je wel op een briefje: dat zijn niet de mensen die nou het meest slapeloze nachten hebben. Wel als ze zo'n briefje in huis hebben over hun woning. Dat is niet prettig. De mensen voor wie het het meest ingewikkeld is, zijn de mensen die de schade zien: die zien wat er met hun huis gebeurt, die zien dat het wegzakt, die zien dat de scheuren groter worden. Daar word je echt onrustig van. Ik denk dat daar helemaal geen oog voor is. Dat wordt überhaupt niet meegenomen. Het wordt niet meegenomen in de prioritering voor die versterking en zelfs niet in het hele model, in de HRA niet. Schade speelt daar geen enkele rol, terwijl dat voor mensen juist een heel erg grote rol speelt en heel erg ervaren wordt als onveilig.

Dus ik denk nog steeds dat dat heel goed kan. Je komt bij mensen via de schadelijn in huis, je komt bij mensen via de versterkingslijn in huis. Eigenlijk zou je in staat moeten zijn ... Ik bedoel, de bewoner centraal. Hoe vaak hebben we dat niet gehoord in de Tweede Kamer? Simpelweg één loket. Dat is toch niet te veel gevraagd? We hebben het nooit voor elkaar gekregen. Nooit. Een loket voor opname op verzoek, waar je zelf op een gegeven moment kunt aangeven: "Ik wil nu gewoon graag weten hoe het met mijn huis staat, want ik heb plannen. Word eens even ...". Of: "Ik ben bang, ik heb heel veel schade. Ik wil een opname." Het is een monster geworden. Er is gevochten. Moties, amendementen. En uiteindelijk komt er dan iets, dat wordt dan uitgewerkt en dat is een drama geworden.

Hoezo de bewoner centraal? En elke bewindspersoon roept dat: "Nee, de bewoner centraal. Daar ben ik helemaal voor. Dat gaan we helemaal doen." Sorry hoor. Ik klink misschien heel cynisch en gefrustreerd, maar ik ben dat ook gewoon wel een beetje en als het hierover gaat zeker. Het is steeds zo beeldvorming geweest. Het steeds zo symboolpolitiek geweest. Het is zo ... Ik word er ook gewoon echt zo verdrietig van. Het klinkt allemaal zo prachtig, maar ik kan het niet meer horen. Ik kan het gewoon niet meer horen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ik zie dat het u raakt. Zegt u daarmee ook dat hoe de overheid het nu heeft proberen in te richten, gedaan is vanuit de gedachte van "hoe kun je het organiseren" en dat daar niet het uitgangspunt is gekozen van de bewoner?

Mevrouw **Top**:

Daar is nooit echt een discussie over aangegaan. Het is: hoe kan je het

organiseren? De laatste jaren ... Eerst zet je twee organisaties neer. De afspraak was één, hè. De afspraak was: we gaan naar één organisatie. Toen kwam die schadeafhandeling stil te liggen. Toen stond dat in brand en zijn we eigenlijk gewoon een beetje ... Toen zou je zeggen "verleid", maar nu vind ik gewoon: belazerd. "Ja, jullie zijn het er toch ook wel mee eens dat er nu snel iets moet gebeuren met die schade?" Ik weet het nog zo goed. Er is nog een hoorzitting over geweest in de Tweede Kamer, waar werd gezegd: "Ja, maar het moet nu ook wel. Ik snap wel dat er nu iets met die schade moet. Die mensen moeten niet langer wachten. Maar we gaan het combineren, er komt één wet en we gaan daar één proces van maken." Heel lang is dat ons voorgehouden, is dat beloofd. Uiteindelijk komt dan dat IMG naast die NCG te staan en wordt er gezegd: "Ja, dan moeten we gaan reorganiseren. Dat is zo'n gedoe." En dat is waar, maar wat ze zich dan niet realiseren is dat ze het gedoe dat zij dan met die reorganisatie zouden hebben, afwentelen op die gedupeerde burgers, want die zitten nu met dat gedoe. Die zitten met zó'n stapel ordners voor de schade, met zó'n stapel ordners voor de versterking. Die zitten met het gedoe dat hun huis wordt versterkt, maar du moment dat daar de eerste schroten vanaf gaan, de boel weer stilgelegd wordt, nadat men na jaren eindelijk is begonnen: "O, meneer. We zien uw schade. Gaat u eerst maar even een schademelding doen. Wachtijd vijftien maanden." Dat gedoe hebben die bewoners, omdat wij niet bereid zijn om ons eigen gedoe te organiseren. We kunnen het ook niet eens. Sorry.

De **voorzitter**:

Alle begrip daarvoor. We hebben ook gezien dat de minister van Economische Zaken en Klimaat in 2021 een bijlage bij een Kamerbrief stuurt waarin staat dat er 23 verschillende regelingen zijn voor de schade en de versterking. Denkt u dat het met alle facetten die zitten aan de gevolgen, allerlei vormen van materiële schade, maar ook immateriële schade, het aantal regelingen fors terug zou kunnen?

Mevrouw **Top**:
23 zei u?

De **voorzitter**:
Ja.

Mevrouw **Top**:
Ik denk dat er daar nog een aantal buiten zijn gelaten. Ik denk dat het niet

zo had gehoeven. Ik denk dat dat vanaf het begin heel anders ingestoken had moeten worden. Wanneer je oplossingsgericht gaat denken en bij mensen op bezoek gaat ... Stel dat je dat zes jaar geleden had gedaan, zeven jaar geleden. Dan had je gezegd: wat is de situatie van deze woning? Dan had je ook kunnen zeggen: "Laten we ook gelijk even kijken naar wat er met de waarde van deze woning is gebeurd, dan nemen we dat ook mee. En laten we dan ook even kijken wat het met u gedaan heeft, psychisch." Dan had je in één keer een pakket, logisch samenhangend, kunnen aanbieden. Of dat nu nog kan? Mag ik toch Boudel op rieg laten zien? Wij hebben geprobeerd om het te visualiseren, om gewoon in kaart te brengen: alle partijen, welke partijen, het krachtenveld dat met dit proces bezig is. We hebben nog gedacht: we gaan de verschillende verhoudingen ... Dat is überhaupt niet te doen. Ik denk dat dit genoeg zegt. Overigens, de bewoner staat hiertussen gefrutst. Dat is eigenlijk wel een beetje symbolisch.

De voorzitter:

Zijn er überhaupt bewoners die een beeld hebben van alle regelingen en hoe ze daar gebruik van kunnen maken?

Mevrouw Top:

Nee, natuurlijk niet. Nee. Ik vind dat eigenlijk echt heel pijnlijk. Wat je nu van bewoners vraagt, is dat zij zelf het hele pakket aan rechten bij elkaar gaan sprokkelen via allerlei mogelijke subsidieregelingen. Dan moet je het al weten en dan moet je daar ook al zin in hebben. Dan moet je namelijk weer opnieuw door alle bureaucratie en formaliteiten heen. De regelingen zijn natuurlijk ook zo gemaakt dat dat ... Ze zijn heel generiek, dus er gaat ook gewoon heel veel ongericht in die zin weg, om het maar zo te zeggen. Dat is af en toe natuurlijk ook best pijnlijk, dat er ook subsidieregelingen zijn voor mensen die eigenlijk helemaal geen probleem ervaren, terwijl er mensen zijn met een heel groot probleem die er niet uitkomen met de regelingen die er zijn. Dat is ook heel krom en dat is wel een beetje het gevolg van hoe je het met elkaar organiseert, door zeg maar niet aan te sluiten bij wat er dat geval aan de hand is, maar door dat allemaal te generaliseren en voor elk probleem een nieuw regelingetje te bouwen. Ik denk, zoals ik eerder al zei, dat mensen er op een gegeven moment mee ophouden. Als jij in de problemen zit en je al jaren aan het strijden bent, doe je op een gegeven moment het niet meer. Dan ben je murw, dan ben je moe en dan denk je: laat maar. En dan zijn het misschien nog net de mensen die niet al te grote problemen en al te grote toestanden hebben die nog wel even uitzoeken waar ze nog wat geld vandaan kunnen halen met een subsidieregeling. Niks

ten nadele daarvan, maar ik heb niet het gevoel dat het altijd daar terecht komt waar het het hardst nodig is. Dat kan je niemand kwalijk nemen, behalve de manier waarop het georganiseerd is. Echt waar.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Tot slot willen we even met u terugkijken op die lange periode. U bent in oktober 2021 gestopt bij het Gasberaad. Waarom bent u gestopt?

Mevrouw **Top**:

Eh ... Nou ja. Er zijn natuurlijk verschillende ... Uiteindelijk is het gewoon niet vol te houden. Dat heeft ook heel erg te maken met waar ik het in het begin over had: dat gevoel van onmacht. Ik had intussen een heleboel mensen al jaren meegemaakt in hun proces. Dat doet wat met je. Ik werd daar zelf ook heel machteloos van. Dat onmachtige gevoel is echt iets wat ik een heel heftig gevoel vind. Je denkt: het klopt niet, het deugt niet, die mensen verdienen het zo niet. Het zijn door de bank genomen allemaal zulke buitengewoon redelijke mensen, die echt zelf als eerste zouden zeggen: nou, die scheur zat er denk ik al hoor. Dat zijn de mensen die vervolgens over de dingen waar ze echt zelf niks aan hebben kunnen doen, niet om gevraagd hebben en aan onderdoor gaan, nog benaderd worden met: nou ... Die mensen worden ook steeds minder redelijk en steeds moeilijker.

En wat gebeurt er dan? Dan krijg ik op een gegeven moment ambtenaren aan de telefoon die zeggen: nou ja, met die mensen valt niet te praten, daar kunnen we helemaal niks mee. Weet je, op een gegeven moment weet je niet meer wat je daar ... Dan val ik stil. Dan denk ik: heb je dan de dossiers van die mensen gelezen voordat je erheen ging? "Ja, maar luister. Laten we het verleden even laten rusten, hè. Ik ben nu net begonnen, ik wil die mensen helpen, kom op. En ik heb niks te maken met het verleden. Dat is niet mijn ding." Zegt de ambtenaar. En die begrijp ik ook, hè. Dat snap ik, maar op een gegeven moment zie je niet meer hoe je daar uit gaat komen met elkaar. Ik heb heel lang gehoopt op, gestreden, gevochten voor een ander type aanpak. Daar hebben we het uitgebreid over gehad vanmiddag. Veel meer vanuit de behoefte, vanuit de oplossingen en los van het juridificeren. Misschien tegen beter weten in, maar ik ben daarvoor gegaan tot en met de tijdelijke wet versterking. Ik heb nog de consultatie op de novelle vorig jaar zomer gedaan. Nou, hij is ergens in procedure. Ik weet niet waar.

Overigens ook zoiets, hè. Ook zoiets. Ik kreeg weer twee weken voor een consultatieprocedure, want er was zo'n haastige spoed bij. Het kon niet wachten. "Nee, u heeft in de zomervakantie twee weken." Ik ben nu een jaar verder, hè. Echt geen idee. Waar is die wet? Waar is die novelle?

De **voorzitter**:

Hij is nu in de schriftelijke behandeling bij de Kamer.

Mevrouw **Top**:

Ja. Maar waarom? Continu dit, hè. Echt. Dat was ook gewoon systematisch. Alle stukken op het allerlaatste moment, zodat je nauwelijks of geen tijd meer had om te reageren. Het wordt je ook wel heel erg moeilijk gemaakt om überhaupt nog betekenisvol mee te kunnen doen. Nou, en dan steeds meer het idee ... Weet je, met die wet: het beton is gestort. Ik zag ook niet meer hoe we daar nog iets anders van konden maken. Dit is wat het is. We zijn een weg ingeslagen. Ik heb mijn stinkende best gedaan om daar nog iets van een andere aanpak in te krijgen. Dat is op onderdelen ook misschien best gelukt. Het duurzaam herstel, IMG mag het nu doen. Maar potverdorie, doordat het allemaal weer zo lang duurt roept IMG nog steeds: ja, daar hebben we geen wettelijke basis voor. Nou ja, op een gegeven moment is het all you can take. Ik dacht: "Het beton is gestort met dat bestuursakkoord, met die tijdelijke wet. Dit is wat het is. Ik weet niet meer hoe ik hier nog substantieel -- je kunt altijd in de uitvoering nog dingen verbeteren -- iets kan doen."

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ja. Toen u stopte bij het Gasberaad bent u gaan wandelen en heel veel mensen zijn met u meegewandeld. Wat is u het meest bijgebleven van de gesprekken die u daar heeft gevoerd?

Mevrouw **Top**:

Dat was een hele intense week. Ik heb een week gewandeld. Ik ben bij gedupeerden op bezoek gegaan, thuis. Die wilde ik niet nog meer belasten. Ik heb professionals gevraagd om een stukje mee te lopen. Dat is mij niet meegevallen, want het contrast was ineens zo groot. Het ene moment zat ik aan de koffie met mensen en vrijwel zonder uitzondering -- ik heb uiteindelijk 50 gesprekken gehad -- eindigde dat in tranen. Het volgende moment ben je aan het wandelen met een professional die het dan heeft over dat het ook moeilijk is omdat die procedures niet lopen of omdat het

lastig is om de andere partij mee te krijgen. Weet je, het afwentelen, het verschuilen. Liefst wilden ze het nergens over hebben, koetjes en kalfjes.

Ik heb zo gemist dat ik een professional tegenkwam die zei: weet je, ik vind niet alleen dat het waardeloos is -- want dat zeggen er echt nog wel een aantal -- maar ik ga er ook wat aan doen. "Ik neem mijn verantwoordelijkheid en ik pak mijn verantwoordelijkheid, ook al heb ik die misschien formeel niet, is het niet mijn taak, maar ik ga het gewoon doen. Ik ga het organiseren en als ik kan helpen, had ik dat graag gedaan." Maar er is er gewoon geen een geweest. Iedereen heeft zijn verhaal erbij. Ik spreek ze allemaal aan, hè. Ik had ook niet zo veel meer te verliezen. Ik heb het allemaal tegen ze gezegd: waarom, waarom doe je dit? En allemaal is het "ja, het is niet mijn opdracht, het is niet mijn taak" of "ja, daar heb ik niet de verantwoordelijkheden voor".

Ik vond dat een heel ingewikkelde week. Wat mij het meest trof, eerlijk gezegd ... We hebben 50 bewoners gesproken. Ik heb bewust gezegd: "Ik wil niet alleen de mensen die nog diep in de ellende en de shit zitten. Ik wil ook de mensen die ik een paar jaar geleden gesproken heb en die nu in een nieuwe woning zitten." Ik dacht: ik wil ook gewoon de mensen zien die intussen geland zijn. En het viel me zo tegen. Want ook die mensen waren allemaal nog zo ermee bezig. Het heeft ze jaren van hun leven gekost. Ze zijn de binding met hun woning kwijt en ze moeten zich eigenlijk nog verantwoorden naar hun familie, naar hun vrienden. Ze voelen zich schuldig. Ik ben er eigenlijk niet één tegengekomen die blij en gelukkig terugkeek en zei: nou ja, het was klote, maar ik zit hier nu goed. En dat had ik heel erg gehoopt en ik had het ook verwacht. Er was er misschien één, die intussen drie jaar in zijn nieuwe woning woont en die nu zegt: we beginnen nu een beetje te denken "oké, we zijn hier thuis en het is goed zo". Eentje, van de 50. Eerlijk gezegd viel mij dat zelfs nog tegen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ja. We zien dat er momenteel een debat is in Nederland. Er zijn hoge energieprijzen. In het maatschappelijk debat zijn er geluiden om de gaskraan in Groningen verder open te draaien. Na wat u net heeft gedeeld: wat doen die uitspraken in het debat op dit moment met het welbevinden van de mensen in Groningen?

Mevrouw **Top**:

Eh, nou ja. Al die mensen roepen: laten we die gaskraan openzetten en laten

we die Groningers compenseren. Er komen bedragen voorbij. Auto's komen er voorbij. Wat was het? Limousines, Porsches. Dat slaat natuurlijk helemaal nergens op. Die mensen hebben echt totaal niet begrepen wat hier aan de hand is. Nul. Echt geen idee. Dat wordt natuurlijk anders als het gaat om veiligheid, onveiligheid. Dan vind ik het ook weer ontroerend om te zien hoe Groningers de eersten zijn die zeggen: wij gunnen die ander de veiligheid. En zo is het. Zo is het.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Vindt u dat de veiligheidsrisico's voor de mensen in Groningen voldoende worden benadrukt?

Mevrouw **Top**:

Ik zie nu in ieder geval wel een kabinet dat daar sterk op hamert en dat nu ook wel heeft uitgelegd dat ... De indruk, het beeld dat geschetst wordt dat als we Groningen maar openzetten, iedereen zijn energierekening weer kan betalen en dat je de energiearmoede kwijt bent, is flauwekul. Het heeft mij te lang geduurd voordat dat heel scherp naar voren kwam. Dan begint het wel spannend te worden. Het is ook niet zo dat wij de gevolgen van de oorlog in Oekraïne hiermee gaan veranderen. Dat is gewoon niet zo. Het is niet de oplossing voor al onze problemen. Het is een druppel op de gloeiende plaat en dat is het niet waard. En wat doe je dan de Groningers aan? En al die mensen die de suggestie wekken dat de energiearmoede in de rest van Nederland ontstaat door Groningen ... De Groninger is de eerste die zich daar nog schuldig over gaat voelen ook. Dat vind ik het tragische eraan. Als je aan de Groningers zou vragen "wil je de energiearmoede in Limburg oplossen", zeggen ze nog "ja" ook. En het kan niet.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Zijn er nog punten die we niet hebben besproken waarvan u zegt: dat had ik toch graag aan de orde gezien vanmiddag?

Mevrouw **Top**:

Heel veel. Er is natuurlijk nog ontzettend veel meer gebeurd en geweest dat we niet hebben besproken. Dat kan ook niet. Ik denk dat we de dingen waar het om gaat voor een groot deel wel besproken hebben. Dan ga ik ervan uit dat u nog gaat vragen naar de vragen die u zou moeten beantwoorden.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dat wilde ik inderdaad doen. Er leven veel vragen bij mensen in het gebied.

U bent lange tijd betrokken geweest. Op welke vragen vindt u dat wij een antwoord moeten vinden als parlementaire enquêtecommissie?

Mevrouw **Top**:

Daar heb ik heel erg mee geworsteld. Ik vermoedde al dat er een vraag in die richting zou komen en de pers doet dat natuurlijk ook. Er zijn natuurlijk een aantal gaswinninggerelateerde vragen. De komen wel voorbij. 2013 is natuurlijk een open wond. Dat zal boven water moeten komen, hoe dat precies is gelopen.

We hadden het al even, in het begin van het gesprek, in het eerste blok, over de schadeafhandeling en het beoordelingskader bij het IMG. Ik zou het heel fijn vinden wanneer er ook nog eens een licht wordt gescheden op hoe dat nou eigenlijk gaat. Hoe komt zo iets tot stand en waar leidt dat uiteindelijk toe? Toch belangrijk. We hebben het wel gehad -- u heeft daar ook naar gevraagd -- naar de mate van sturing van NAM bij de schade.

Bij de versterking, bij de NCG, hebben we het expliciet over dat stuk niet gehad, maar daar wil ik het toch nog even over hebben, want daar speelt het wel degelijk ook. Wij hadden daar regelmatig regulier overleg en toen kwamen we op een gegeven moment bij een presentatie over sturingsinformatie, managementsturingsinformatie. Ze hebben er immers heel lang over gedaan om een dashboard te ontwikkelen, waar de Kamer om gevraagd had. Daar kregen wij een soort tussengesprek over. In een van die tabellen zit een kolom waarin die criteria waarop NAM betaalt zitten. Die was paars gekleurd, dus wij noemen dat op kantoor nu ook "de paarse kolom". We hebben daar meteen op doorgevraagd, maar dat was vrij snel weg. We hebben daar ook nooit meer echt antwoorden op gekregen. Ik zou gewoon graag willen dat dat allemaal wat transparanter werd. Ik kan me heel goed voorstellen dat de NCG of misschien wel het ministerie de behoefte heeft om een beetje zicht te houden op welk deel van de rekening richting NAM gestuurd kan worden. Dat snap ik op zichzelf best, maar ik wil wel heel graag dat transparant wordt hoe dat gaat, hoe dat werkt intern en ook of daar ergens red flags in zitten, van: o, jongens, we gaan nu wel te veel naar niet-NAM-proof rekeningen. Doet dat iets of doet dat niks? Wie stuurt daar eigenlijk op? Dat zou ik voor u een heel interessante vraag vinden.

Uiteindelijk komt het natuurlijk toch neer op dat voor Groningen het leed geleden is. U kunt dat niet meer terugdraaien. Het is voor Groningen misschien minder belangrijk dan voor de rest van Nederland. Ik denk dat de

commissie de vraag moet beantwoorden: hoe is het in godsnaam mogelijk dat we tien jaar lang ... Het was ook niet iets wat zich achter de schermen afspeelde. Het is ook niet iets wat ineens oppopte. Bij de toeslagaffaire heeft het lang geduurd voordat we met elkaar wisten wat we mensen hadden aangedaan. Hier hebben we er tien jaar lang bovenop gestaan. Met open ogen hebben we het gezien. En elke keer stappen we in dezelfde valkuilen. Ik vind dat echt onbegrijpelijk. Daar hebben mechanismes achter gezeten, daar hebben systeemfouten in gezeten. Hoe noemde Wiebes het? Overheidsfalen van on-Nederlandse proporties. Ik denk dat u ervan moet leren, want anders wordt het een vraag hoe on-Nederlands dit is. Als we geen grip krijgen op wat hier fout is gegaan, dan ben ik bang voor de toekomst.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Dank u wel.

De **voorzitter**:

Ja, hartelijk dank. Wij zijn uitgevraagd. Het is ook een behoorlijk lang gesprek geworden.

Mevrouw **Top**:

Ik heb geen idee van de tijd.

De **voorzitter**:

Het is inmiddels 18.00 uur. Hartelijk dank voor uw komst en voor de beantwoording van al onze vragen. Het was een intensief en informatief gesprek. Ik vraag de griffier om u naar buiten te begeleiden.

Mevrouw **Top**:

U ook dank. Ik heb wel het gevoel gehad dat u oprecht geïnteresseerd bent in wat er speelt en hoe wij dat hebben ervaren. Dat waardeer ik in ieder geval. Dat is prettig. Ik wens u heel veel sterkte en wijsheid. Ik weet dat men in Groningen is opgehouden met hopen, maar het minste wat u voor ze kan doen is toch een vorm van erkenning dat zij niet gek waren. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Nogmaals dank. Tot ziens.

Sluiting 18.01 uur.